

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**OBRAZ ENVIRONMENTÁLNÍHO MYŠLENÍ
V ŽIVOTĚ FARNOSTI A PODNĚTY PRO JEHO ROZVOJ**

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Cyril Havel, Dr. theol.
Autor práce: Zuzana Chmarská
Studijní obor: Pedagogika volného času (KS)
Ročník: Třetí

2023

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum

Podpis

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Tomáši Cyrilu Havlovi, Dr. theol., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále bych ráda poděkovala všem kolegům a kolegyním v minulém i současném zaměstnání za podporu a trpělivost při mých studiích.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svému příteli a rodině, kteří mi byli během psaní této práce velkou oporou.

Rovněž děkuji všem osloveným respondentům, kteří si našli čas na vyplnění dotazníku, za jejich upřímné odpovědi a ochotu být součástí výzkumu.

Obsah

Úvod	6
I Teoretická část	8
1 Vymezení pojmů	8
1.1 Environmentální myšlení	8
1.1.1 Environmentální vzdělávání	8
1.1.2 Environmentální chování	9
1.2 Farnost.....	10
1.2.1 Trojí úkol farnosti	10
1.2.2 Diecéze.....	11
1.2.3 Děkanát a vikariát	11
1.2.4 Náboženská výchova a katecheze	11
1.3 Environmentální myšlení v souvislosti s farností	12
2 Ekologická krize	13
2.1 Představení problémů.....	13
2.2 Ekologická krize ve veřejném prostoru.....	15
2.2.1 Ekologické hnutí	15
2.3 Ekologická krize v politice.....	15
2.3.1 Agenda 2030	16
2.3.2 Strategický rámec Česká republika 2030.....	16
3 Výzva k ekologické konverzi	17
3.1 Biblické pojetí	17
3.2 Ekologie sv. Františka z Assisi	17
3.3 Encyklika Laudato si'	18
3.3.1 Církevní dokumenty a odkaz papeže Františka	18
3.3.2 Poselství encykliky Laudato si'	19
3.3.2.1 Co se děje našemu domovu.....	19
3.3.2.2 Evangelium stvoření	20
3.3.2.3 Lidský kořen ekologické krize.....	20
3.3.2.4 Integrovaná ekologie	20
3.3.2.5 Jak se zorientovat a jak jednat.....	21
3.3.2.6 Ekologická výchova a spiritualita.....	21
3.4 Konkrétní iniciativy křesťanů v ČR.....	22
3.4.1 Žít Laudato si'	22
3.4.2 Česká křesťanská environmentální síť	22

II	Praktická část	23
	1 Výzkum	23
	1.1 Cíl výzkumu	23
	1.2 Výzkumný problém.....	23
	1.3 Metodologie výzkumu	23
	1.4 Sběr dat.....	24
	2 Analýza a interpretace dat	25
	2.1 Charakteristika otázek v dotazníku	25
	2.2 Vyhodnocení dotazníku	25
	2.2.1 Úvodní otázka	26
	2.2.2 Kategorie první: zájem a snaha o aktivní propagaci	26
	2.2.3 Kategorie druhá: spotřeba energie	31
	2.2.4 Kategorie třetí: vodní hospodářství.....	34
	2.2.5 Kategorie čtvrtá: chemikálie a odpadové hospodářství	35
	2.2.6 Kategorie pátá: hospodaření a zvířata.....	37
	2.2.7 Kategorie šestá: doprava	38
	2.2.8 Závěrečná otázka.....	39
	3 Diskuse	41
	3.1 Diskutované kategorie.....	41
	3.1.1 Spotřeba energie.....	41
	3.1.2 Chemikálie a odpadové hospodářství	42
	3.1.3 Vodní hospodářství	42
	3.1.4 Hospodaření a zvířata.....	42
	3.1.5 Zájem a snaha o aktivní propagaci.....	43
	3.1.6 Doprava.....	43
	3.2 Zjištěné negativní faktory	44
	3.3 Vlastní podněty k diskusi	44
	3.4 Shrnutí.....	45
	Závěr	46
	Seznam použitých zdrojů.....	48
	Seznam zkratk	51
	Seznam příloh	52
	Přílohy.....	53
	Abstrakt.....	58
	Abstract.....	59

Úvod

Téma bakalářské práce *Obraz environmentálního myšlení v životě farnosti a podněty pro jeho rozvoj* jsem si zvolila na základě dlouholetého zájmu a přesvědčení o šetrném způsobu života jako o dlouhodobě udržitelném. Environmentální tematika je mi, coby členice ekologického hnutí, velmi blízká, nicméně v ekumenickém podtextu pro mě byla tato tematika až do vydání *Laudato si'* takřka nepovšimnutou. Od prvního přečtení encykliky jsem však začala pociťovat změnu ve vnímání svého postoje vůči probíhající ekologické krizi, kterou jsem do té doby považovala za striktně orientovanou pouze na její dopady, nikoliv však příčiny. Ovlivněna papežovou výzvou se pokouším vnímat tuto situaci a její problematiku celistvěji. Myslím, že právě tato skutečnost mě vedla k tomu, že jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala toto téma. Zároveň mi, jako studentce pedagogiky volného času, přijde zajímavé, zabývat se podněty pro rozvoj environmentálního myšlení ve farnostech vztahující se k mládeži a dospívajícím.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda a do jaké míry se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení. Dále se také pokusím na základě zjištěných faktů popsat, v jakých oblastech se environmentální myšlení v životě farnosti projevuje nejvíce a v jakých nejméně a které negativní faktory mají na projevy environmentálního myšlení ve farnostech největší dopad.

Při řešení výzkumného problému vycházím z odpovědi zjištěných na základě dotazníkového šetření, které disponuje především uzavřeným typem otázek, ale i typem otázek otevřených. Většinu dat zpracovávám metodou statistické analýzy, která poskytuje přehled o výpovědích respondentů v četnostech. K přehlednější orientaci v interpretaci dat příkládám grafy napomáhající lepší vizualizaci zjištěných odpovědí. Odpovědi z otevřených typů otázek kategorizaci upravuji a dále třídím do subkategorií podle shody jednoho či více společných znaků a následně vyhodnocuji a dedukuji závěry.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. Teoretická část je dělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá vymezením pojmů tématu práce, tedy environmentálním myšlením a farností, ale také jejich vzájemnou souvislostí. Popisují zde co je to environmentální myšlení, k čemu vede a jaké vzdělávací formy se v této oblasti nabízejí. Definuji pojem farnost, popisuji dělení farností do diecézí, děkanátů a vikariátů a přibližuji význam pojmu katecheze a náboženská výchova. Druhá kapitola pojednává o ekologické krizi. Úvodem představuji problémy, s kterými se v důsledku krize potýkáme a dále prezentuji reakce a přijímání opatření vůči příčinám zmiňovaných problémů ve veřejném a politickém sektoru, zejména činnosti ekologického hnutí a implementaci péče o životní prostředí do světové a státní politiky ve strategických dokumentech. Třetí kapitola popisuje výzvu k ekologické konverzi ze strany církve. Nejprve se věnuji konverzi z biblického pohledu, poté v pojetí sv. Františka z Assisi, a nakonec očima předchozích, ale především současného papeže Františka skrze jeho encykliku *Laudato si'*, které v kapitole věnuji nejvíce pozornosti. Ve dvou posledních výzvách popisují konkrétní iniciativu křesťanů na našem území – katolické hnutí *Žít Laudato si'* a Českou křesťanskou environmentální síť. Praktická část je dělena také do tří kapitol. V první kapitole se věnuji výzkumu. Vymezuji zde jeho cíle, metodologii, sběr dat a definuji výzkumný problém. V druhé kapitole se zaměřuji na analýzu a interpretaci zjištěných dat. Charakterizuji typy otázek v dotazníku a jeho vyhodnocování. Poté jednotlivé otázky rozdělené do šesti kategorií za pomoci grafů stručně statisticky popisují. V třetí kapitole zjištěná a popsaná data reflektuji v diskusi, kde o každém z šesti témat

pojdnávám zvlášť. Snažím se odpovědět si na výzkumné otázky a přinést do diskuse i své vlastní podněty.

Základními zdroji, o které se teoretická část práce opírá v první kapitole jsou především: MŽP: *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025*; J. Činčera: *Environmentální výchova: efektivní strategie a Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*; E. Górecki: *Církev se uskutečňuje ve farnosti*; L. Karczubová: *Teologie a ekologie*; K. Sládek: *Ekologická spiritualita a etika a Kodex kanonického práva*. V druhé kapitole byly při psaní práce stěžejními zdroji: R. Kolářský: *Filosofický význam současné ekologické krize*; G. Wilson-Powell: *Jak žít ekologicky?*; A. Novák: *Tmavozelený svět*; MŽP: *Implementace Agendy 2030 a Strategický rámec Česká republika 2030*. Třetí kapitola teoretické části měla pouze jeden hlavní zdroj, a to sice František: *Laudato si'*. Praktická část, a především otázky v dotazníku vycházely z praktické příručky ČKES: *Péče o životní prostředí v církvích*. Dalšími použitými zdroji v této části práce byly: M. Havel: *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*; M. Chráska: *Metody pedagogického výzkumu*.

I Teoretická část

1 Vymezení pojmů

Na začátek této práce považuji za důležité vymezit a definovat pojmy tématu práce, které jsou stěžejní pro pochopení celkového kontextu. Nelze hovořit o environmentálním myšlení a farnosti, aniž bychom neznali význam a vzájemnou souvislost těchto pojmů.

1.1 Environmentální myšlení

Pojem environmentální nebo také ekologické myšlení lze definovat jako určitý způsob myšlení, který zohledňuje vztah mezi člověkem a životním prostředím, především z hlediska stability ekosystému a dlouhodobého vývoje těchto vztahů bez ohledu na krátkodobý prospěch člověka. Takovéto asociační myšlení nevede jen k domýšlení důsledků veškerých lidských zásahů do přírodního prostředí, ale i k praktickému využívání ekologických poznatků a souvislostí v běžném životě.¹ Aby nedocházelo k ekologickým újmám v důsledku lidské činnosti, je zapotřebí nejen ekologicky smýšlet, ale zároveň v souladu s tímto myšlením i důsledně ekologicky jednat a respektovat ekologické zákonitosti. Toto jednání je nezbytným předpokladem pro další vývoj lidské společnosti a její udržitelný rozvoj.²

1.1.1 Environmentální vzdělávání

Environmentální vzdělávání využívá prostoru politického i pedagogického. Dnes je již nutností naše myšlení, a především jednání inklinovat k environmentální odpovědnosti. Proto je důležité se v této oblasti neustále vzdělávat a budoucí generace v souladu s touto myšlenkou vychovávat.

Pojem environmentální vzdělávání vychází z anglického termínu *environmental education*. Slovo *environment* zde představuje „životní prostředí“ a *education* je chápáno poněkud v širším pojetí jako „vzdělávání a výchova či osvěta“.³ Zmíněné *education* bychom mohli lépe a obecněji definovat českým ekvivalentem „edukace“, tj. „celkové a celoživotní rozvíjení osobnosti člověka působením formálních (školských) výchovných institucí i neformálních (rodina aj.) prostředí“.⁴

Na politickém poli působnosti jsou environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) a environmentální poradenství (EP) vzdělávacími oblastmi garantovanými Ministerstvem životního prostředí (MŽP), jenž jsou považovány za významné preventivní nástroje politiky životního prostředí.⁵ Tyto dva celosvětově uznávané obory mají za cíl rozvoj kompetencí, tj. znalostí, dovedností a postojů, potřebných pro environmentálně odpovědné lidské jednání v osobní, občanské i profesní rovině, které by mělo v dané situaci a možnostech vést k co nejpříznivějšímu ovlivnění současného i

¹ Srov. MÁCHAL, A., HUSTÁK, J. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 2., upr. a dopl. vyd. Brno: Rezekvítek, 1997, s. 7.

² Srov. KVASNIČKOVÁ, D. *Základy biologie a ekologie: pro základní a střední školy*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Fortuna, 2013, s. 23.

³ Srov. BEČVÁŘOVÁ, I., SOLOSHYCH I. A. *Metodologie environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012, s. 9.

⁴ PRŮCHA, J., MAREŠ J., WALTEROVÁ E. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 53.

⁵ Srov. *Environmentální vzdělávání a poradenství* [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2020 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>.

budoucího stavu životního prostředí.⁶ Už po desítky let je systém EVVO a EP v České republice (ČR) rozvíjen a zakotven v klíčových institucích veřejného a neziskového sektoru, politikách a strategických dokumentech, financován na různých úrovních (spolupráce s veřejnou správou, školami, výzkumnými institucemi, ekocentry a dalšími). Podpora tohoto systému je zajišťována především legislativními normami, rozvíjením metodik, informováním a komunikací s veřejností nebo podporou středisek ekologické výchovy a sítě environmentálních poraden.⁷

Konkrétním projevem EVVO v pedagogice je environmentální výchova (EV), coby výchovně vzdělávací činnost, jejímž smyslem je pozitivní ovlivňování stavu životního prostředí. Lidé životní prostředí ovlivňují svojí činností, proto si EV klade za cíl chování odpovědné k životnímu prostředí rozvíjet. Krom chování vycházejícího ze schopnosti rozhodnout se na základě vnějších podmínek, si lidé často volí chování také podle jejich porozumění problematice, postojů, hodnot či dovedností.⁸ Proto chce EV dosáhnout zejména změny postoje a ovlivnění způsobu, jakým žáci a studenti chápou, hodnotí a interpretují svět, což není zcela tak jednoduché, poněvadž každý vnímá hodnoty „dobré – zlé, krásné – ošklivé“ a nuance mezi nimi jinak. Ovlivnění životního stylu či celoživotního směřování studentů vyzývá k obrovské odpovědnosti a v tomto směru i vzhledem k různosti výkladu a chápání je EV obtížná na uchopení.⁹ Co se historického vývoje EV týče, první zmínky se objevily již v roce 1947 na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody (IUCN). Od té doby si tento pojem prošel velkým vývojem a formováním. Teprve v roce 1977 byly na mezivládní konferenci o environmentální výchově v Tbilisi definovány cíle environmentální výchovy, což napomohlo k jejímu ukotvení, coby vyučovaného předmětu.¹⁰

1.1.2 Environmentální chování

Pojem environmentální chování je z anglického *environmental behavior* v širším slova smyslu definován jako téměř veškeré lidské chování. Určitým způsobem toto chování ovlivňuje životní prostředí – někdy méně, někdy více, někdy třeba příznivě a někdy zase negativně. Člověk je v interakci se svým prostředím prakticky neustále, proto by se pod tento termín daly zahrnout všechny činnosti bez ohledu na to, jak moc je jejich dopad na životní prostředí zanedbatelný, tedy např. jakýkoliv lidský pohyb nebo i dýchání. Takto široký a všezahrnující výklad environmentálního chování je sice z logiky věci správný, ale pro oborovou komunikaci a význam v této práci zcela nepoužitelný.¹¹ V užším slova smyslu je environmentálním chováním míněno takové chování, které významně působí na životní prostředí. Takovéto chování jedince může být nezáměrné, kdy si člověk environmentální dopad svého chování neuvědomuje, anebo záměrné. Ve většině případů lze environmentální chování na základě poznatků environmentalistiky či ekologie člověka označit za příznivé, anebo nepříznivé z hlediska dopadů na životní prostředí. Příznivé environmentální chování, jinak nazýváno jako proenvironmentální

⁶ Srov. *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025* [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 4 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>

⁷ Srov. Tamtéž.

⁸ Srov. ČINČERA, J. *Environmentální výchova: efektivní strategie*. Praha: Agentura Koniklec, 2013, s. 17

⁹ Srov. ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007, s. 9

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 12-13

¹¹ Srov. ŘEHULKA, E, ed. *Škola a zdraví pro 21. století, 2010: výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 243

chování, je takové chování, které je v kontextu dané společnosti obecně hodnoceno jako šetrná varianta environmentálního chování vedoucí ke zdraví životního prostředí.¹²

1.2 Farnost

Český překlad pojmu farnost vychází z latinského *parochia*, jež má původ v řeckém *paroikia*. Sloveso *paroikein* označovalo „bydlet vedle“ a podstatné jméno *paroikos* znamenalo „soused“ nebo „cizinec“.

Na definici pojmu farnost můžeme nahlížet z různých úhlů, jelikož je složenou sociologickou, teologickou a právní skutečností.¹³ Ze sociologického hlediska nahlížíme na farnost jako na společenskou formálně uspořádanou skupinu lidí, která je díky v ní obsaženým charakteristickým prvkům schopna dynamického působení a aktivizace svých členů, jejichž vzájemné vztahy jsou ovlivňovány společnými hodnotami.¹⁴ Farnost je v teologickém pojetí zároveň místem, kde se mohou setkávat věřící ke slavení eucharistie, přičemž farnost tento lid uvádí do projevů liturgického života a shromažďuje jej při liturgickém slavení.¹⁵ Z právního (kanonického) pohledu je farnost definována jako konkrétní společenství věřících trvale zřízené v místní církvi, svěřené do pastorační péče faráři, coby pastýři farnosti, který podléhá autoritě diecézního biskupa. Jedině tomu přísluší farnost zřizovat, rušit nebo jakkoliv měnit. Tyto závazné změny ovšem nejsou dovoleny diecéznímu biskupovi provádět bez projednání v kněžské radě. Právoplatně zřízená farnost se z moci práva stává právní osobou.¹⁶

1.2.1 Trojí úkol farnosti

Ve farnosti má být společensky a aktivně uskutečňován trojí úkol církve: zvěstovatelské, posvěcující a řídicí poslání. Zvěstovatelským úkolem farnosti je myšleno hlásání Božího slova prostřednictvím textů ze Starého a Nového zákona, jejich předčítání, vysvětlování a aplikace v homiliích a kázáních. Dále také systematická katecheze pro děti a mládež a katecheze pro dospělé, ve které má své místo také sociální učení církve. Farnost svůj posvěcující úkol naplňuje především prostřednictvím posvátné liturgie, jejíž součástí je společné slavení svátostí posvěcujícího charakteru. Podstatou liturgie a zároveň nejvýznamnější z těchto svátostí je svátost slavení eucharistie skrze Kristovo velikonoční tajemství. Osobní i společná modlitba věřících je také důležitou součástí posvěcování člověka. Nelze opomenout, že „*správně chápané a pěstované farní společenství je nezbytnou součástí toho, co má farnost věřícím poskytnout*“. Řídicí úkol farnosti je jakýmsi logickým doplněním úkolu zvěstovatelského a posvěcujícího. Jeho funkce se zaměřuje na doprovázení věřících při aplikaci Kristovy nauky v běžném životě a také na ochraňování jejich společenství. Úsilí faráře a věřících, kteří společně následují Krista, je nutným předpokladem pro naplnění poslání farnosti v této oblasti.¹⁷

¹² Srov. ŘEHULKA, E, ed. *Škola a zdraví pro 21. století, 2010: výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 244

¹³ Srov. GÓRECKI, E. *Církev se uskutečňuje ve farnosti: kanonicko-pastorační příručka pro duchovní a laiky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 6-7

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 7

¹⁵ Srov. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995, č. 2179

¹⁶ Srov. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vyd. s věc. rejstř.* Praha: Zvon, 1994, kán. 515

¹⁷ Srov. GÓRECKI, E. *Církev se uskutečňuje ve farnosti: kanonicko-pastorační příručka pro duchovní a laiky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 80-82

1.2.2 Diecéze

Jednotlivé farnosti přísluší k určitým diecézím. Pojem diecéze je podle Kodexu kanonického práva (CIC) definován jako část božího lidu svěřená do pastýřské péče biskupovi v součinnosti s kněžstvem tak, že shromážděna svým pastýřem v Duchu svatém skrze evangelium a eucharistii ustavuje místní církev, v níž je skutečně přítomna.¹⁸ Katolická církev je na území ČR dělena do dvou církevních provincií, a to české a moravské. Do české církevní provincie řadíme Českobudějovickou diecézi, Královéhradeckou diecézi, Litoměřickou diecézi, Plzeňskou diecézi a Pražskou arcidiecézi. Moravskou církevní provincií tvoří diecéze Brněnská, arcidiecéze Olomoucká a diecéze Ostravsko-opavská.¹⁹

1.2.3 Děkanát a vikariát

Pojmy děkanát a vikariát jsou v římskokatolické církvi definovány jako územní jednotky menší než diecéze a větší než farnost a obvykle se z několika farností skládají. Název děkanát se používá spíše na Moravě a ve Slezsku. V čele děkanátu je děkan, jmenovaný diecézním biskupem na období pěti let. Děkan je pomocníkem biskupa v řízení diecéze na území svého děkanátu a přísluší mu právo vizitace, to znamená že zjišťuje jménem místního biskupa pastorační, administrativní a ekonomický stav jednotlivých farností, hlásí a pomáhá, aby vše bylo v pořádku dle církevních směrnic.²⁰ Odpovídajícím paralelním pojmem v Čechách je vikariát, v jehož čele je okrskový vikář, kterému přísluší stejná práva a povinnosti jako děkanovi. Rozdělení Čech na děkanáty bylo kolem roku 1631 pražským arcibiskupem Arnoštem Vojtěchem z Harrachu nahrazeno dělením na vikariáty na základě krajového rozdělení.²¹

1.2.4 Náboženská výchova a katecheze

Náboženská výchova má, jako každá jiná výchova, výchovné či vzdělávací cíle. Tyto cíle se mění v závislosti na čase a historickém vývoji v daném prostředí. Mezi obecné definice cílů náboženské výuky bychom mohli zařadit pomoc k nalezení identity dospívajícího člověka či sebeuskutečňování a pokus o zcitlivění jedince, aby jeho vnímání světa nebylo krátkozraké, nýbrž aby své zkušenosti poznával v jejich přesahu, tedy s důrazem na transparentci.²² Z hlediska kulturně a nábožensky pluralitní společnosti v současnosti rozeznáváme v Evropě tři koncepce náboženské výuky stanovující si odlišné cíle: učení uvnitř náboženství; učení o náboženství; učení od náboženství. Učení uvnitř náboženství neboli mononáboženský způsob výuky, tradičně splňuje úlohu náboženského socializování žáků směrem k církvi a poskytování předpokladů pro život v církvi. Chápeme jej jako postupné osvojování pravdy víry, jenž vede k praktickému využití v běžném životě. Učení o náboženství, tedy multináboženský způsob výuky, nemá katechizační charakter, nýbrž charakter popisný. Jedná se pouze o představení různých

¹⁸ Srov. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vyd. s věc. rejstř.* Praha: Zvon, 1994, kán. 369

¹⁹ Srov. *Diecéze* [online]. Česká biskupská konference, 2022 [cit. 04.03.2023]. Dostupné z: <https://cbk.cirkev.cz>

²⁰ Srov. *Děkanát a vikariát* [online]. Wikipedie: otevřená encyklopedie, 2023 [cit. 04.03.2023]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org>

²¹ Srov. SCHLENZE, J.E. *Dějiny litoměřického biskupství a diecéze, díl I – Dějiny založení biskupství litoměřického*. Varnsdorf: Svaz německého katolického duchovenstva v Čechách, 1912, s. 111

²² *Náboženská vzdělávání a katecheze ve farnostech*. Praha: Katechetická sekce České biskupské konference v nakl. Tomáš Halama, 2007, s. 12

náboženství a světonázorů. Učení od náboženství, jinými slovy internáboženský způsob výuky, spočívá v otevírání konkrétních témat odvozených od otázek žáků, kteří se díky svým různým náboženským tradicím mohou od sebe vzájemně učit.²³

Katechezi můžeme označit za celoživotní proces napomáhající ke zrání víry. Je to výuka, která zvěstuje víru a probíhá systematicky v různých podobách. Chápeme ji jako „*výchovu dětí, mládeže a dospělých ve víře, která obsahuje především přeložení křesťanské nauky, jejímž cílem je uvedení do plnosti křesťanského života*“.²⁴ Katecheze, jako součást křesťanské výchovy, může zcela přirozeně probíhat v rodině, jejíž role je zde nenahraditelná. Je specifická zejména silnými citovými vazbami, jenž členy rodiny spojují v každodenním životě. Dalšími místy katecheze mohou být katolické školy či křesťanská společenství.²⁵

1.3 Environmentální myšlení v souvislosti s farností

Křesťanský vztah k přírodě i životnímu prostředí a jejich ochraně vychází z toho, že hmotný svět je stvořen z ničeho a jediným zdrojem všeho, co existuje, je Bůh. Vztah člověka k přírodě tedy začíná stvořením, o němž v katechezi pojednává nauka o Božím stvoření.²⁶ Úcta k Božímu stvoření vychází z vědomí posvátnosti života, které je úzce spjato s úctou k přírodě, ve které člověk nalézá skrytý řád, jenž je inspirací pro lidský život. Křesťanská spiritualita je z toho hlediska vždy i spiritualitou ekologickou. Bůh stvořil člověka, aby žil v souladu a harmonii s celou přírodou. Člověk svým jednáním tento soulad porušil a měl by zpytovat svědomí ve vztahu k chybným přístupům a zhoubným pochybením. Svým obrácením však může zjednat nápravu – tak je spravedlnost ekologického charakteru zakotvena ve vyšší boží spravedlnosti. Člověk by měl, přijmout péči o veškerý život na zemi jako své poslání. Environmentální myšlení, zejména pak odraz integrální ekologie v souvislosti se spiritualitou Božího stvoření, tedy i v souvislosti s farnostmi, kde nauka o Božím stvoření probíhá, podporuje duchovní rozvoj jednotlivce a společenství lidí se stabilitou ekosystémových vztahů.²⁷

²³ Srov. *Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech*. Praha: Katechetická sekce České biskupské konference v nakl. Tomáš Halama, 2007, s. 19-20

²⁴ GÓRECKI, E. *Církev se uskutečňuje ve farnosti: kanonicko-pastorační příručka pro duchovní a laiky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 115

²⁵ Srov. *Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech*. Praha: Katechetická sekce České biskupské konference v nakl. Tomáš Halama, 2007, s. 28-29

²⁶ KARCZUBOVÁ, L. *Teologie a ekologie. Druhé doplněné vydání*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2018, s. 82-83

²⁷ SLÁDEK, K. *Ekologická spiritualita a etika*. Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON, 2019, s. 64-69

2 Ekologická krize

Výraz ekologie z řeckého *oikos* označuje „dům, obydlí nebo okolí“. To, že je krize ekologická, chápeme tedy tak, že se problémy dotýkají našeho společného domova, naší planety a nás všech. Výrazem krize je pak obvykle označována situace, v níž je v sázce téměř vše a představuje životní ohrožení, někdy také životní příležitost. Je to situace, které se nedostává času a je tak nutné s omezenými znalostmi činit velká rozhodnutí, která jsou nevratná a mohou mít dalekosáhlé a nepředvídatelné následky a dopad. Zatímco problém může mít řešení, krize ho nemá. Lze v ní pouze obstát, a tím ji překonat.²⁸ Současná ekologická krize je krizí postihující pozemský život vcelku. V této souvislosti se ukazuje jako střet kultury s přírodou, a to ve smyslu konfliktu mezi kulturní evolucí a přírodní evolucí.²⁹ Jak ukazují zprávy o stavu životního prostředí, dochází k velké degradaci, proto se dá současná ekologická situace právem považovat za situaci krizovou a lze ji označit jako ekologickou krizi. Výraz ekologická krize totiž vyjadřuje historickou situaci, v níž civilizace ohrožuje sebe sama tím, že pustoší Zemi.³⁰

2.1 Představení problémů

V důsledku ekologické krize se náš svět se nachází na pokraji ekologické katastrofy, která ovlivní všechno a všechny na celém světě. Takzvané ohrožení klimatu se v tuto chvíli stává opravdovým ohrožením a zároveň nejvíce diskutovaným tématem, které se skládá z následujících dílčích bodů, jež se vzájemně ovlivňují.³¹

Globální oteplování, k němuž dochází v důsledku nárůstu skleníkových plynů v atmosféře vznikajících především lidskou činností, je závažným problémem z hlediska koncentrace skleníkových plynů (tj. vodní pára, oxid uhličitý, metan, oxid dusný, fluorované plyny a ozon) v atmosféře, které zabraňují tomu, aby se teplo způsobené slunečními paprsky odraženými od povrchu Země rozplynulo v kosmickém prostoru. Tím se vytváří tzv. skleníkový efekt a teplota planety se zvyšuje. Teplejší zemský povrch způsobuje narušení klimatických systémů a ohrožuje přežití živočichů po celém světě.³²

Odlesňování je dalším problémem současnosti. Lesy v dnešní době pokrývají zhruba 30 procent povrchu Země, ale tato čísla rapidně klesají, protože každoročně zmizí ze světa pralesy o rozloze rovnající se území Velké Británie. Jenom za posledních 50 let se pokácelo na 17 procent amazonského deštného pralesa, přestože je světem přezdíván zelenými plícemi planety. Stromy pohlcují CO₂ a produkují kyslík, také slouží k ochraně biodiverzity, brání před záplavami a sesuvy půdy, zkrátka imponují příliš mnoha benefity na to, aby byly masově káceny a nahrazovány „hodnotnějšími“ plodinami jako je např. sója nebo bavlna.³³

Vodní hospodářství bude v budoucnu podle OSN čelit nedostatku pitné vody, a to zejména kvůli rostoucím teplotám, rozšiřování pouští a průmyslovému znečištění. Třetina třetinu veškeré podzemní vody byla již vyčerpána a nestíhá obnovovat. V mnoha regionech světa lidem schází funkční rozvody pitné vody. V důsledku změny klimatu na

²⁸ Srov. KOLÁŘSKÝ, R. *Filosofický význam současné ekologické krize*. Praha: Filosofia, 2011, s. 14

²⁹ ŠMAJS, J. *Filosofie – obrat k Zemi: evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Praha: Academia, 2008, s. 18

³⁰ Srov. KOLÁŘSKÝ, R. *Filosofický význam současné ekologické krize*. Praha: Filosofia, 2011, s. 16

³¹ Srov. WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020, s. 10

³² Srov. Tamtéž, s. 12

³³ Srov. Tamtéž.

jedné straně dochází k vysychání některých jezer a řek, zatímco na druhé straně jiné oblasti sužují záplavy. Tato nerovnováha predikuje masovou migraci a geopolitické napětí již v budoucích desetiletích.³⁴

Znečištění životního prostředí je problémem s nejviditelnějšími následky, které ohrožují klima. Na svědomí ho má zejména průmysl a intenzivní zemědělství. Vzduch je už v některých městech a průmyslových aglomeracích takřka nedýchatelný, rozlehlé pásy půdy se kvůli průmyslovým chemickým přípravkům staly trvale neobdělávatelnými a moře sužují neustálé úniky ropy. V důsledku znečištění dochází k ničení krajiny, úhynu živočichů i usmrcení lidí. Znečištěný vzduch je jedním z nejvíce rizikových globálních faktorů způsobujících respirační problémy a v nejhorších případech dokonce i smrt.³⁵

Odpad je dalším nevyřešeným problémem ekologické krize. Čím větší je spotřeba, tím více odpadů vzniká. Většina odpadu obsahuje nerozložitelný plast, který většinou končí na skládkách, v mořích nebo se spaluje a tím jen přispívá k znečištění vzduchu. Každou minutu v moři skončí tuny plastu odpovídající svým množstvím jednomu nákladnímu vozu. Odpad nezmizí spolu s vývozem přeplněných popelnic. Naším nerozumným přístupem k odpadu a spotřebě se náš domov pomalu ale jistě mění na jednu velkou skládku a způsobuje tak celou řadu ekologických problémů, k nimž patří např. plýtvání potravinami nebo neefektivní postupy módního průmyslu.³⁶

Biodiverzita, a především její udržování je pro život na Zemi nezbytné. Seběmenší rostlinný či živočišný druh zde hraje obrovskou roli, poněvadž dohromady s přírodou tvoří provázaný celek. Každoročně přitom vymírá přes 2000 druhů zvířat a další milion druhů rostlin a živočichů je aktuálně v ohrožení. Jen za posledních čtyřicet let se počet druhu hmyzu snížil o neuvěřitelných 41 procent.³⁷

Okyselování oceánů představuje jeden z dalších problémů, s kterými se v ekologické krizi potýkáme, dokonce větší než plasty v mořích nabývající velké mediální pozornosti. Podvodní život je závislý na rovnováze mezi teplotou vody a její kyselostí. Oceány pohlcují CO₂ ve velké míře, dokonce se odhaduje, že se jedná až o 93 procent tepla způsobeného globálním oteplováním. Čím více oxidu uhličitého oceány přijmou, tím kyselější pak jsou, což cítá za posledních 150 let asi 30 % nárůst. Svou činností narušujeme rovnováhu korálů a dalších podmořských ekosystémů, které v důsledku překyselení umírají. Tímto tempem korálové útesy ze světa zcela zmizí již za desítky let.³⁸

Eroze půdy je pro zemědělství velkou komplikací. Zdravá půda je předpokladem k pěstování plodin, prevencí proti záplavám a čistí dešťovou vodu, která proniká do podzemních zásob. Intenzivní zemědělství, monokultury a nasazení chemických pesticidů má na půdu neblahý dopad. V uplynulých sto letech jsme půdu svou činností připravili o její základní funkce, proto je uzdravení půdy hlavním cílem biozemědělství, regenerativního farmaření a permakultury.³⁹

Ubývající zdroje surovin jsou vzhledem k našemu životnímu stylu zakládajícím se na neomezeném růstu a spotřebě velmi diskutovaným problémem. V budoucích letech bezpochybně dojdeme do okamžiku, kdy se ropný průmysl stane kompletně

³⁴ Srov. WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020, s. 12-13

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 13

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 13-14

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 14

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 15

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 15

neudržitelným. Nedostatek suroviny se promítne na její ceně, což se nekompromisně odrazí na našem způsobu života a od základu ho změní.⁴⁰

2.2 Ekologická krize ve veřejném prostoru

V důsledku ekologické krize vznikalo po celém světě a stále vzniká velké množství různých nevládních ekologických organizací, hnutí, spolků a skupin, jejichž společným východiskem je kritika přístupu k Zemi, jako k nevyčerpatelnému zdroji prostředků pro náš blahobyt a snažení se o budování lepších zítřků.

2.2.1 Ekologické hnutí

Ekologické, nebo také environmentální hnutí je typickým projevem hnutí sociálního sahajícího do druhé poloviny 20. století. Vzniká jako reakce na rapidně se zhoršující stav životního prostředí, který je způsoben především lidskou činností v důsledku ekonomické prosperity. Mezi společné cíle tohoto hnutí můžeme zařadit nejen ochranu životního prostředí, ale také sebeurčení člověka, odmítání konzumní společnosti, projevy solidarity, individuální rozvoj osobnosti a alternativní životní styl.⁴¹

Environmentální hnutí má kořeny v Západní Evropě a Severní Americe, ale postupně se šíří celým světem. Toto hnutí zahrnuje různorodé proudy, přístupy, taktiky a strategie, které mohou být ve vzájemném rozporu, spojuje je však zájem o přírodu, životní prostředí a řešení environmentálních otázek, ve kterých se angažují. Před rokem 1989 v Československu žádné environmentální hnutí podobné tomu na západě neexistovalo. Působily zde ochranné aktivity v podobě uklízení lesů, potoků a krmení lesní zvěře. Tato apolitická ochrana přírody byla nazývána tzv. „malou ekologií“ a jejími hlavními představiteli bylo Hnutí Brontosaurus nebo Československý svaz ochránců přírody (ČSOP). Těsně před sametovou revolucí začaly neformálně vznikat první ekologické skupiny inspirované Greenpeace či Friends of the Earth. Teprve až po změně politického režimu došlo k jejich oficiálnímu působení a vzniklo např. Hnutí Duha nebo Děti Země, které měly charakter západních organizací. Ochrana přírody přestávala být výlučně apolitická a environmentální témata začala získávat na politickém charakteru.⁴²

2.3 Ekologická krize v politice

Řešení otázek environmentálního charakteru je od doby vzniku *Deklarace o životním prostředí člověka* na konferenci Organizace spojených národů (OSN) ve Stockholmu v roce 1972 veřejně a politicky diskutovaným tématem, které je v příštích desetiletích právem včleňováno do státních i světových politik a jejich dokumentů. Jedná se o *Světové strategie ochrany přírody*. Lze říci, že tyto mezinárodní dokumenty se trvale shodují v uznání zásadní neoddělitelnosti rozvoje společnosti a ochrany životního prostředí a také v tom, že udržitelný rozvoj musí vést ke zlepšování kvality života všech lidí současných i budoucích generací.⁴³

⁴⁰ Srov. WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020, s. 15

⁴¹ Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 96

⁴² Srov. NOVÁK, A. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017, s. 11-12

⁴³ KOLÁŘSKÝ, R. *Filosofický význam současné ekologické krize*. Praha: Filosofia, 2011, s. 44-50

2.3.1 Agenda 2030

Doposud nejkomplexnějším strategickým dokumentem, který obsahuje tento environmentální element je *Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj* (Agenda 2030), na kterém se podílely všechny členské státy OSN. Byla summitem OSN přijata 25. září 2015 a stojí na třech pilířích – ekonomickém, sociálním a environmentálním. Tyto pilíře se navzájem doplňují a jsou jeden od druhého neoddelitelné. Hlavním cílem *Agendy 2030* je do roku 2030 docílit udržitelného rozvoje v oblasti vymýcení chudoby a hladu, ochrany planety před jejím poškozením, zajištění prosperity a životního naplnění pro všechny, zajištění mírumilovných společností oproštěných od strachu a násilí a posílení globální solidarity vytvořením globálního partnerství pro udržitelný rozvoj. Heslem *Agendy 2030* je „*leave no one behind*“, tedy „neopominout nikoho“. Toho by chtěla *Agenda 2030* dosáhnout pomocí implementace *17 Cílů udržitelného rozvoje* (SDGs), které vstoupily v platnost až 1. ledna 2016 a navazují na proces implementace *Rozvojových cílů tisíciletí* (MDGs), který skončil v roce 2015. Na rozdíl od MDGs, kterých bylo celkem osm a zodpovědnost je naplňovat měly pouze rozvojové země, je SDGs do počtu celkem sedmáct (viz Příloha I) a za jejich naplnění zodpovídají všechny členské státy OSN. Ústřední témata, kterými se SDGs zabývají jsou: konec chudoby; konec hladu; zdraví a kvalitní život; kvalitní vzdělání; rovnost mužů a žen; pitná voda a kanalizace; dostupné a čisté energie; důstojná práce a ekonomický růst; průmysl, inovace a infrastruktura; méně nerovností; udržitelná města a obce; odpovědná výroba a spotřeba; klimatická opatření; život ve vodě; život na souši; mír, spravedlnost a silné instituce; partnerství ke splnění cílů.⁴⁴

2.3.2 Strategický rámec Česká republika 2030

Povinnost naplňovat celosvětově platnou a uznávanou *Agendu 2030* a *Cíle udržitelného rozvoje* přijala i vláda České republiky. Do prostředí a podmínek našeho území ji převádí *Strategický rámec Česká republika 2030* (ČR 2030) přijatý vládou v roce 2017. *ČR 2030* je vládním dokumentem, který stanovuje priority a cíle pro udržitelný rozvoj a zvyšování kvality života obyvatel v České republice. Tento dokument navazuje na *Strategický rámec udržitelného rozvoje* z roku 2010 a formuluje své cíle v šesti klíčových oblastech: lidé a společnost; hospodářský model; odolné ekosystémy; obce a regiony; globální rozvoj; dobré vládnutí. V těchto oblastech shrnuje, kam rozvoj České republiky již dospěl, jakým čelí rizikům a jaké ho ještě čekají příležitosti. Vychází ze dvou hlavních principů – kvality života a udržitelnosti. Perspektiva kvality života poukazuje na to, že pokrok ve společnosti nelze hodnotit pouze ekonomickými ukazateli a princip udržitelnosti nám připomíná, že rozvoj společnosti ovlivňují také fyzické limity naší planety a krajiny. Udržitelný rozvoj se stal v poslední době hlavním názorovým proudem politických debat jak v Evropě, tak i ve světě. Mezi jeho hlavní úkoly totiž patří řešení naléhavých současných výzev, jimiž jsou např. změna klimatu, demografické změny, ztráta úrodné půdy či prohlubující se nerovnosti v mnoha směrech. Stará se také o propojování současného světa, který je nutné vnímat v souvislostech a brát ohled na zodpovědnost každého státu vůči globálnímu společenství.⁴⁵

⁴⁴ *Implementace Agendy 2030 [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 5-7 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>*

⁴⁵ *Strategický rámec Česká republika 2030 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj, 2017, s. 7-14 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>*

3 Výzva k ekologické konverzi

Vztah ekologie a teologie se projevuje již v biblických textech o stvoření světa, dále také v textech některých světců. Po představení environmentálních problémů, které vyúsťují v globální ekologickou krizi devastující životní prostředí a ohrožující život všech tvorů na této planetě včetně planety samotné a světově uznávaných a intenzivně o tomto tématu pojednávajících státních dokumentů a strategií, které na politickém poli působnosti vybízejí k naplňování stanovených cílů vedoucích ke zlepšení současného stavu, je zde ještě jeden typ dokumentů, který vybízí k environmentální odpovědnosti, a tím jsou dokumenty církevní.

3.1 Biblické pojetí

Vztah ekologie a teologie v Bibli popisuje první kniha Mojžíšova *Genesis*, která vypráví o stvoření světa a zavazuje člověka k tomu, aby obdělával a střežil tuto zemi.

Bůh stvořil svět v sedmi dnech. První den uprostřed chaosu Bůh oddělil světlo od tmy. Světlo nazval dnem a tmu nocí. Druhý den stvořil oblohu a oddělil ji od vody. Oblohu nazval nebem. Třetí den shromáždil vody na jedno místo, nazval je mořem a dal tak vzniknout souši, kterou nazval zemí. Na zemi nechal zplodit různé rostliny a stromy nesoucí ovoce. Čtvrtý den vytvořil nebeská tělesa, aby označovala časy, dny a roky a dělila od sebe den a noc. Pátý den stvořil ve vodách ryby a na obloze ptáky. Požehnal jim, ať se rozrůstají a množí. Šestý den na zemi stvořil divoká, krotká zvířata i drobnou zvěř. Ten samý den stvořil Bůh i člověka, muže a ženu, k obrazu svému a požehnáním jim řekl: „*Rostte, množte se, naplňte zemi, podmaňte ji a pamujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem a nade všemi živočichy, kteří se po zemi pohybují.*“ Zároveň dal člověku a zvířatům k potravě všechny rostliny, ovocné stromy a jejich semena. Sedmý den už Bůh jen odpočinul od vši práce a posvětil tento den dnem odpočinku.⁴⁶

Pasáže důležité z hlediska ekologické etiky bychom našli ve „stvoření k Božímu obrazu“, k němuž existuje mnoho interpretací, ale nejčastěji se jedná o zastupování Boha na Zemi. Co však znamená být zástupcem Boha ve vztahu k přírodě? Je-li Bůh Stvořitelem, znamená to ochraňovat jeho dílo. „Podmanit a panovat“ je pasáží představující často diskutovanou problematickou složku, odkud vzniká nepřítelství vůči přírodě. Můžeme si všimnout, že Bůh dovoluje jíst rostlinnou stravu, což poukazuje na ideál nezabíjení a harmonie, stěží tedy můžeme hovořit o představě podmanění a panování ve smyslu vykořisťování. Jedná se spíše o odpovědnost za tvorstvo. „Obdělávání a střežení Edenu“ popisované v *Genesis* až po stvoření, znamená kultivaci a dodržování povinností.⁴⁷

3.2 Ekologie sv. Františka z Assisi

Svatý František z Assisi je vzorem inspirace pro postoj církevní tradice. Je znám především pro svou lásku k Božímu stvoření, vůči němuž projevoval zvláštní pozornost. Tuto pozornost projevoval také vůči chudým a opuštěným. Byl mystikem a poutníkem žijícím jednoduchým životem v harmonii s Bohem, druhými, přírodou i sám se sebou. Komunikoval s veškerým stvořením a kázal dokonce i rostlinám a živočichům, jenž

⁴⁶ Bible česká: Dle obecného znění latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917, s. 29-33

⁴⁷ Srov. *Biblické texty o stvoření a vztah teologie a přírodních věd* [online]. [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://is.muni.cz>

označoval za malé bratry či sestry s nimiž ho pojilo citlivé pouto. Cítil se být povolán pečovat o všechno, co existuje. Chudoba a střídmost svatého Františka z Assisi nebyly pouze dobrovolným odpíráním si blahobytu, nýbrž radikálním přesvědčením a odmítnutím dělat z reality pouhý předmět užití a nadvlády.⁴⁸

V posledních letech svého života byl František z Assisi téměř slepý a velmi vážně nemocen, i přesto se však snažil probouzet ve svých bratrech lásku k Bohu a ochotu k vzájemnému smíření, které popisuje v *Písni bratra Slunce* (viz Příloha III). Tehdejší papež Řehoř IX. jej prohlásil za svatého již v roce 1228, tedy dva roky po jeho smrti. V roce 1939 byl prohlášen patronem Itálie a v roce 1980 ho tehdejší papež Jan Pavel II. stanovil patronem ekologie.⁴⁹

3.3 Encyklika *Laudato si'*

Název encykliky *Laudato si'*, neboli „Buď pochválen“, má původ v *Písni bratra Slunce* někdy překládané jako *Chvalozpěv stvoření* od sv. Františka z Assisi, který byl a stále je pro papeže Františka velkým vzorem a inspirací mimo jiné i při tvorbě této encykliky.⁵⁰

3.3.1 Církevní dokumenty a odkaz papeže Františka

Církevními dokumenty míníme například adhortace, exhortace, apoštolské listy a především encykliky, patřící k nejdůležitějším formám projevu vůle papeže. V církevních dokumentech se o docenění významu přírodního prostředí pro člověka ještě před encyklikou *Laudato si'* zasloužil mezi prvními papež Jan Pavel II., který ve své encyklice *Redemptor hominis* upozorňuje na to, že nabývá dojmu jakoby lidé krom bezprostředního využití a spotřeby žádný jiný význam přírodního prostředí nevnímali. Vyzýval k celosvětové ekologické konverzi a zároveň poukazoval na skutečnost, že je v oblasti humánní ekologie vyvíjeno příliš malé úsilí. Jeho nástupce Benedikt XVI. v tomto směru pokračoval a opakovaně vyzýval k odstranění strukturálních příčin nefunkčnosti světové ekonomiky a opravení životního prostředí nerespektujících modelů soudobého rozvoje. Ve své encyklice *Caritas in veritate* připomínal, že svět se nedá analyzovat zaměřením se pouze na jeden z jeho aspektů, nýbrž je nutné zaměřit se na svět jako celek, kde jsou všechny jeho aspekty nedělitelně propojeny. Degradace stavu životního prostředí úzce souvisí s kulturou, ve které žijeme, proto papež Benedikt XVI. vybídl k uznání faktu, že životní i sociální prostředí je zasažené naším nezodpovědným chováním a stvoření je ohrožováno sobeckými sklony, které bezpochyby máme.⁵¹

Současný papež František na počátku svého pontifikátu dává ve svých promluvách také důrazně najevo, že oblast životního prostředí považuje za velmi důležitou, což mimo jiné dokazuje i jeho encyklika *Laudato si'*, ve které naléhavě vyzývá k ochraně našeho společného domova a sjednocení celé lidské rodiny za účelem hledání cesty k udržitelnému rozvoji. Popisuje krizi životního prostředí a její lidské kořeny jako společnou záležitost, do jejíhož jednání je třeba zapojení nás všech. Nejedná se tedy pouze o okrajové téma, nýbrž o oblast, která nutně vyžaduje široké praktické rozpracování a

⁴⁸ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si': Bud' pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015, čl. 10-11

⁴⁹ Srov. POSPÍŠILOVÁ, L. *Svatý František z Assisi* [online]. Institut františkánských studií. [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://frantiskanstvi.cz>

⁵⁰ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si': Bud' pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015, čl. 10

⁵¹ Srov. Tamtéž, čl. 5-6

realizaci.⁵² Papež František svůj nelhostejný postoj k ochraňování přírody dokazuje i láskou k Amazonii, jež zmiňuje ve své exhortaci *Querida Amazonia*, která je jakousi rezonancí této podstoupené synody. V exhortaci představuje čtyři velké sny pro Amazonii. V prvním sociálním snu pojednává o boji za práva nejchudších, původních i těch nejposlednějších obyvatelů Amazonie a jejich důstojnosti. V druhém kulturním snu si přeje, aby si Amazonie zachovala své kulturní bohatství. Jeho třetí ekologický sen vypráví o Amazonii, která překypuje životem plným krásy. A v posledním čtvrtém církevním snu touží po křesťanských komunitách, které by budovaly církev s amazonskou tváří.⁵³ Za deset let působnosti svého pontifikátu se papež František zasloužil o mnohé. Každým svým výstupem a činem přibližuje a otevírá církev celému světu. V následující podkapitole bych však chtěla zvláště vyzdvihnout papežův sociální církevní dokument, a to encykliku *Laudato si'*, která má z hlediska péče o náš společný domov mnohé co nabídnout „každému člověku této planety“⁵⁴, jak sám František v úvodu píše.

3.3.2 Poselství encykliky *Laudato si'*

Jedná se o zcela přelomovou encykliku svou formou i tématem. Papež František nám skrze ni sděluje, že máme odpovědnost vůči přírodě a Zemi, jako takové. Vybízí k integrálnímu postoji v ochraně života přírody i života člověka a vyzývá k tomu, abychom se vydali na cestu obklopenou otázkami, které nás zneklidňují a přijmuli fakt, že je již nelze zametat pod koberec. Cílem této výzvy není „*hromadit informace nebo sytit zvědavost, nýbrž si uvědomit a odvážně přijmout jako své vlastní utrpení to, co se děje světu, a pak poznávat, jakým způsobem může každý z nás pomoci*“.⁵⁵ Encyklika je členěná do šesti kapitol, jimiž prostupuje pár ústředních témat: vnitřní souvislost mezi chudými lidmi a křehkostí planety; přesvědčení, že všechno ve světě je propojeno; kritika nových paradigmat a forem moci odvozených z rozvoje techniky; výzva k hledání jiných způsobů, jak porozumět ekonomice a pokroku; hodnota bytí každého stvoření; význam ekologie pro člověka; potřeba upřímných a poctivých diskusí; závažná odpovědnost mezinárodní a lokální politiky; kultura konzumního stylu života a návrh stylu nového.⁵⁶

3.3.2.1 Co se děje našemu domovu

První kapitola popisuje, co se děje našemu společnému domovu v důsledku dnešní zrychlené ekonomicky orientované doby. Přejímá aktuální vědecké poznatky v oblasti životního prostředí v souvislosti s krizí, ve které se nacházíme, aby se následně mohla navrhnout potřebná řešení. Papež se zde věnuje různým aspektům krize – znečištění a klimatická změna; otázka vody; ztráta biodiverzity; zhoršení kvality lidského života a sociální úpadek; globální nerovnost; nedostatečnost reakcí; různost názorů. V závěru říká, že světový systém je z různých hledisek neudržitelný, poněvadž jsme přestali přemýšlet o cílech našeho jednání. Podle něj chybí přiměřená kultura a ochota změnit náš životní styl, omezit produkci a konzum. Kapitulu zakončuje slovy „*Rozhlédneme-li se po oblastech naší planety, hned si všimneme, že lidstvo zklamalo Boží očekávání*“.⁵⁷

⁵² Srov. Tamtéž, čl. 13-14

⁵³ FRANTIŠEK. *Querida Amazonia: Milovaná Amazonie: posynodální apoštolská exhortace: 2. února 2020*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2020, čl. 5-7

⁵⁴ FRANTIŠEK. *Laudato si': Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015, čl. 3

⁵⁵ Tamtéž čl. 19

⁵⁶ Srov. Tamtéž, čl. 14

⁵⁷ FRANTIŠEK. *Laudato si': Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015, čl. 61

3.3.2.2 Evangelium stvoření

V druhé kapitole se papež František v reakci na problémy uvedené v první kapitole encykliky zabývá tím, jak se o nich vyjadřuje Bible a židovsko-křesťanská tradice. Poukazuje přitom na výjimečnou zodpovědnost člověka ve vztahu ke stvoření a věnuje se souvislosti mezi všemi tvory a skutečností, že „*životní prostředí je společné dobro, dědictví celého lidstva a zodpovědnost všech*“.⁵⁸ Papež uvádí, že na základě biblických příběhů o stvoření světa je lidská bytost v dialogu mezi třemi základními úzce mezi sebou propojenými vztahy a tím jsou vztah s Bohem, vztah s bližními a také vztah se zemí.⁵⁹ Člověk má tuto zemi jako zahradu světa ochraňovat a obdělávat, protože všechny stvořené věci jsou součástí jednotného společenství a jsou vzájemně propojeny, nýbrž byly všechny také jedním Bohem stvořeny. V druhé kapitole papež ještě zmiňuje, že důvěrné spojení s ostatní bytostmi nemůže být skutečně prožíváno, pakliže člověk nemá v srdci něhu, slitování a starost o ostatní lidské bytosti.⁶⁰ Kapitola se v závěru věnuje i tomu, jaký vztah má k přírodě Ježíš a že vše je stvořeno skrze něj a pro něho.⁶¹

3.3.2.3 Lidský kořen ekologické krize

Třetí kapitola popisuje lidské kořeny krize rozbořem současné situace a snaží se zachytit její symptomy, ale především i hlubší příčiny v dialogu s filosofií a vědami.⁶² Encyklika uznává přínos techniky ke zlepšení životních podmínek, současně však uvádí, že technika dává velkou „*nadvládu nad celým lidským rodem a nad celým světem těm, kdo mají v ruce vědění a především ekonomickou moc*“.⁶³ Papež zde zmiňuje, že kořenem krize je přílišný antropocentrismus, tedy stavění člověka do středu všeho zájmu. Důsledkem je podle něj logika typu použij a vyhoď, kterou jako jeden z problémů zmiňuje v první kapitole encykliky. Tato logika ospravedlňuje znehodnocení přírody i člověka a jejich instrumentalizaci. Je patologií vedoucí ke zneužívání dětí, opouštění starých lidí, zotročování nebo k obchodu s lidmi či kůži ohrožených živočichů. Stejná logika vede mafii k organizovanému zločinu a obchodování s drogami a tatáž stejná logika vede i k interrupci nenarozených dětí, které neodpovídají aktuálním plánům rodičů.⁶⁴ V závěru kapitoly papež zmiňuje integrální ekologii a hodnotu práce. Toto téma moudře propracoval bývalý papež Jan Pavel II. ve své encyklice *Laborem exercens*. Bůh postavil člověka do stvořené zahrady, aby o ni pečoval a chránil vše, co existuje, ale aby také pracoval, obdělával a pěstoval plodiny. Už od svého stvoření jsme povoláni k práci, která je nezbytnou součástí smyslu života na této zemi a cestou zrání, jenž podporuje lidský rozvoj a osobní realizaci každého z nás.⁶⁵

3.3.2.4 Integrální ekologie

Čtvrtá kapitola je jádrem celé encykliky. Navrhuje se zaměřit na integrální ekologii, poněvadž přírodu nemůžeme brát jako naši oddělitelnou část či rámec našich životů. Integrální ekologie propojuje v každodenním životě ekonomii, politiku, kulturu a zahrnuje i ekologii institucí. Na mnoha konkrétních příkladech papež ukazuje souvislost mezi problematikou životního prostředí a sociální problematikou. Říká, že „*neexistují dvě*

⁵⁸ Tamtéž, čl. 90-95

⁵⁹ Srov. Tamtéž, čl. 66

⁶⁰ Srov. Tamtéž, čl. 83-91

⁶¹ Srov. Tamtéž, čl. 99

⁶² Srov. Tamtéž, čl. 15

⁶³ Tamtéž, čl. 104

⁶⁴ Srov. Tamtéž, čl. 116-123

⁶⁵ Srov. Tamtéž, čl. 124-128

oddělené krize, tedy krize životního prostředí a krize sociální, nýbrž jedna a komplexní sociálně-environmentální krize“.⁶⁶ Je zde věnována pozornost rozvoji měst a také zlepšení kvality lidského života, veřejných prostranství, obydlí, dopravních prostředků a dalších. V závěru píše, že „*přijetí vlastního těla jako Božího daru je nezbytné k přijetí a akceptaci celého světa jako daru Otcova a jako společného domu*“.⁶⁷ Propojuje pojem integrální ekologie s pojmem společného dobra a připomíná, že péče o chudé je nejlepším způsobem, jak zanechat udržitelný svět pro následující generace.⁶⁸

3.3.2.5 Jak se zorientovat a jak jednat

V páté kapitole se pojednává o tom, co můžeme dělat. Jsou zde navrženy cesty k dialogu i aktivitám, které nám pomohou opustit sebedestruktivní spirálu, do které padáme. Papež zde popisuje, že ekologické hnutí ušlo již kus cesty a upozornilo na značné závažné nedostatky a zároveň s tím kritizuje světové summity o životním prostředí, které kvůli nedostatečné politické rozhodnosti nedospěly k efektivním globálním environmentálním dohodám.⁶⁹ Také připomíná, že v otázkách životního prostředí se církve nesnaží definovat vědecké otázky, ani nahrazovat politiku, ale vyzývá k čestné a transparentní debatě, aby jednotlivé potřeby či ideologie nepoškozovaly společné dobro.⁷⁰ S tím souvisí i výzva k vytvoření transparentních procesů při rozhodování o tom, zdali plánované projekty a aktivity povedou k pravému integrálnímu rozvoji, anebo v sobě skrývají korupci, která zakrývá skutečný dopad těchto projektů a aktivit na životní prostředí. Papež František se obrací na politické úřady a žádá je opouštění současné logiky okamžitého výsledku, a naopak vyzývá k odvaze přijmout zodpovědnost kontinuity a časové náročnosti. Dle encykliky „*je třeba dát větší prostor zdravé politice, která je schopná reformovat instituce, koordinovat je a zavádět do nich dobré praktiky, jež umožní čelit nepřístojným tlakům a netečnosti*“.⁷¹

3.3.2.6 Ekologická výchova a spiritualita

Závěrečná kapitola se věnuje ekologickému obratu neboli konverzi, ke které encyklika vyzývá. Cílí na změnu životního stylu, která by mohla vyvíjet zdravý tlak na ty, jenž mají politickou, ekonomickou a společenskou moc.⁷² Papež zde zmiňuje, že stojíme před výchovnou výzvou. Environmentální výchova dnes disponuje širším vhladem do problematiky a snaží se obnovit ekologickou rovnováhu na úrovni vnitřního vztahu k sobě samému, na úrovni solidarity s druhými, na přirozené úrovni ve vztahu se všemi bytostmi a na úrovni ve vztahu k Bohu. Výchova k environmentální zodpovědnosti může pomáhat utvářet postoje, mající jednoznačný dopad na ochranu životního prostředí, např. omezování jednorázových materiálů, spotřeby vody, třídění separovaného odpadu, vaření přiměřeného množství pokrmů, využívání veřejné dopravy nebo sdílení jednoho vozidla s vícero uživateli, vysazování stromů, zhasínání zbytečně rozsvíceného osvětlení a tak dále. Máme různá výchovná prostředí, mezi něž řadíme mimo školy také rodinu,

⁶⁶ FRANTIŠEK. *Laudato si'*: *Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov*: 24. května 2015. Praha: Paulínky, 2015, čl. 139-142

⁶⁷ Tamtéž, čl. 150-155

⁶⁸ Srov. Tamtéž, čl. 156-162

⁶⁹ Srov. Tamtéž, čl. 163-166

⁷⁰ Srov. Tamtéž, čl. 188

⁷¹ Tamtéž, čl. 181-185

⁷² Srov. Tamtéž, čl. 203-206

sdělovací prostředky, ale i katecheze.⁷³ Papež František usiluje o to, aby naše nasazení pro ochranu životního prostředí bylo více koherentní. Sdílí myšlenku, že mnoho věcí potřebuje změnit svůj směr, ale největší změnu by potřebovalo samotné lidstvo, „*chybí mu vědomí společného původu, vzájemné sounáležitosti a společně sdílené budoucnosti*“. Toto elementární povědomí by umožnilo vznik nových přesvědčení, postojů a životních stylů. Stojí před námi velká kulturní, duchovní a výchovná výzva, která se bude ještě domáhat dlouhých obrodných procesů.⁷⁴ V závěru této kapitoly přikládá papež dvě modlitby: Modlitbu za naši Zemi (viz Příloha I) a Modlitbu křesťanů a celého stvoření (viz Příloha II).

3.4 Konkrétní iniciativy křesťanů v ČR

Od doby svého vydání se *Laudato si'* papeže Františka, který v něm na úrovni encykliky říká, jak máme pečovat o náš společný domov, stalo velkým tématem pro křesťany a farnosti, které se k tomuto myšlenkovému proudu připojují.

3.4.1 Žít Laudato si'

Žít Laudato si' je laické hnutí katolíků, které si klade za cíl v České republice tato témata nastolená encyklikou rozvíjet, aby především ekologické obrácení, k němuž encyklika vyzývá, mohlo proniknout do české církve a společnosti a proměnit je.

Tato témata otevírá hnutí Žít Laudato si' především činností malých místních společenství, slavením Dne modliteb za péči o stvoření, dále také přednáškami, výstavami a filmovými projekcemi. Jejich webové stránky vytvářejí on-line prostor pro to, aby o sobě lidé navzájem věděli a mohli se společně modlit a jednat. Tento prostor slouží k propojování lidí, kteří chtějí „*ve svých životech uskutečňovat proměnu srdcí a myslí, v níž ekologické obrácení spočívá*“.⁷⁵

3.4.2 Česká křesťanská environmentální síť

Praktickou stránkou apelu v oblasti péče o životní prostředí na ekumenické úrovni nabízí Česká křesťanská environmentální síť (ČKES) ve své praktické příručce, jež je značně rozšířeným překladem švýcarského originálu *Umwelthandbuch für Kirchengemeinden*.

Příručka *Péče o životní prostředí v církvích* předkládá konkrétní návrhy a podněty obohacené o širokou škálu dalších zdrojů a odkazů k prostudování celkem ve čtrnácti oblastech pro praktické každodenní využití ve farnostech. Sdružení ČKES může na základě naplnění předepsaného počtu v příručce zmíněných bodů certifikace udělovat environmentální certifikaci „farnost šetrná k životnímu prostředí“ v církvích a církevních zařízeních, jejíž cílem je na prvním místě ochrana Božího stvoření.⁷⁶ Příručka se zabývá tím, jak nejlépe ekologicky jednat v oblasti spotřeby energie, hospodaření s vodou nebo nakládání s odpady. Také poskytuje praktické rady pro péči o zelené plochy, rostliny a zvířata, úklid, dokonce i pro ochranu životního prostředí v kanceláři nebo dopravu.

⁷³ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si': Bud' pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015, čl. 209-213

⁷⁴ Tamtéž, čl. 202

⁷⁵ Žít Laudato si' [online]. Žít Laudato si' Česká republika [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: <https://www.zitlaudatosi.cz>

⁷⁶ Srov. STAHEL, S. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Arch-polygrafické práce, 2012, s. 3

II Praktická část

1 Výzkum

Výzkum je obecně definován jako činnost, během níž dochází k systematickému, soustředěnému, empirickému a kritickému zkoumání hypotéz o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy, jež jsou následně potvrzeny, anebo vyvráceny. Zabývá se buď jedním, nebo více zpravidla souvisejícími problémy.⁷⁷

Tento výzkum byl zaměřen na zkoumání míry environmentálního smýšlení všech sídelních farností na území ČR. Vzhledem k záměru získat přehled o četnosti výskytu konkrétních projevů ekologického jednání z různých oblastí a nahlédnout do života téměř tisíce farnostem, jsem jako výzkumnou strategii zvolila kvantitativně orientovaný výzkum, který se narozdíl od toho kvalitativně orientovaného, jež se snaží o nenumerické šetření a získání detailních, komplexních informací o studovaném jevu, vyznačuje tím, že pomocí standardizovaných otázek zjišťuje míru a množství skutečností, které z kvalitativního hlediska už známe, jenom nevíme, jaké je jejich rozložení v populaci.⁷⁸

1.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda a do jaké míry se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení, které vede k ekologickému jednání, jehož projevy, resp. určení četnosti výskytu konkrétních projevů byly dalším cílem tohoto výzkumu. Vyhodnocení poznatků vyplývajících z výzkumu by mohlo přispět k zamyšlení se nad problematikou šetrnosti k životnímu prostředí a šíření její osvěty zejména v církevních obcích.

1.2 Výzkumný problém

Hlavní výzkumnou otázkou, kterou jsem pro toto výzkumné šetření zvolila, bylo: „V jaké míře se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení?“.

K této hlavní výzkumné otázce jsem zformulovala ještě dvě dílčí výzkumné otázky, a to sice: „V jakých oblastech se environmentální myšlení v životě farnosti projevuje nejvíce a v jakých nejméně?“ a „Které negativní faktory mají na projevy environmentálního myšlení největší dopad?“.

Na základě těchto výzkumných otázek a inspirace praktickou příručkou *Péče o životní prostředí v církvích* vydané občanským sdružením ČKES jsem sestavila soubor otázek pro následné zpracování v dotazníku dotýkající se hned několika oblastí zmíněných v teoretické části práce. Jednotlivé otázky jsou velmi konkrétní a některé z nich dávají respondentům možnost individuálního vyjádření.

1.3 Metodologie výzkumu

Pro tento výzkum jsem zvolila explorativní metodu, jejíž název pochází z latinského slova *exploro*, které můžeme do češtiny jedním z jeho významů přeložit jako „vytěžovat“. Jedná se vskutku o vytěžení informací z vyjádření dotyčné sledované osoby, které v kontextu této metody říkáme respondent, což pochází též z latiny, konkrétně ze slova *respondeo*, tedy „odpovídat“. Techniku sběru dat vycházející z této metody, jež jsem pro

⁷⁷ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016, s. 11

⁷⁸ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13-14

výzkum použila, byl dotazník. Dotazník můžeme definovat jako soubor předem pečlivě připravených otázek, vedoucích ke zjištění dat a informací o respondentovi, jeho názorech a postojích k řešenému problému, na které respondent odpovídá písemně. Nevýhodou dotazníku bývá subjektivita výpovědi a zkreslení dat v souvislosti s tím, jaký respondent skutečně je a jak chce být ostatními viděn. Nespornou výhodou dotazníku je jeho administrace, umožňuje totiž poměrně rychlé a ekonomické shromáždění dat od velkého počtu respondentů, což bylo pro tento výzkum žádoucí. Nejčastějším typem otázek v dotazníku byly otázky uzavřené, jež se vyznačují předložením určitého počtu předem připravených odpovědí, ale vyskytlo se zde i pár otevřených otázek, které jsou výhodné v tom, že respondentovi nenavrhují žádné formulované odpovědi, což mu dává prostor a volnost pro vyjádření. Těchto otevřených nestrukturovaných otázek bylo v dotazníku téměř minimum oproti těm strukturovaným, poněvadž jsou náročnější na zpracování. Je nutné provést dostatečnou kategorizaci nasbíraných dat a vyselektovat nepřehledné množství individuálních odpovědí do menších úseků, které jsou následně vyhodnocovány.⁷⁹

Jako metodu vyhodnocení dat jsem zvolila převážně statistickou analýzu a vyhodnocení četností jsem graficky znázornila pomocí sloupcových a koláčových grafů. Pro pár otevřených otázek, které se v dotazníku vyskytovaly, jsem použila analýzu tematickou, postavenou na principu hledání témat a pravidelností v narativních datech.⁸⁰

1.4 Sběr dat

Sběr dat pro výzkumné šetření probíhal v únoru 2023. Respondentům byl elektronickou cestou prostřednictvím emailu rozeslán krátký online dotazník, jež měli možnost anonymně vyplnit po dobu celého jednoho měsíce. Aby byly výsledky nestranné a co nejpřesnější, byly osloveny všechny sídelní farnosti z jednotlivých diecézí na území ČR. To čítalo necelých tisíc emailových adres. Návratnost zodpovězených dotazníků se pohybuje kolem deseti procent, jelikož mi na něj bylo odpovězeno přesně sto farnostmi, resp. jejich zástupci. Faráři, knězi, děkani, biskupové a další církevní hodnostáři spravující tyto farnosti svými odpověďmi poskytly informace cenné pro podněty rozvíjející environmentální smýšlení ve farnostech.

⁷⁹ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998, s. 103-108

⁸⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 61

2 Analýza a interpretace dat

Většinu dat jsem zpracovávala metodou statistické analýzy, a to především popisným způsobem, který poskytuje přehled o výpovědích respondentů v četnostech. K přehlednější orientaci v interpretaci dat jsem vytvořila grafy napomáhající lepší vizualizaci daných odpovědí. Jelikož na dotazník odpovědělo přesně 100 respondentů, zvolila jsem pro zobrazení četností absolutní četnost, která vyjadřuje konkrétní počet odpovědí bez vztahu k celku, oproti četnosti relativní, která odpovědi respondentů vzhledem k celku vyjadřuje v procentech. Četnosti v obou případech vyjadřují stejnou hodnotu, např. 50 % = 50 respondentů, z tohoto důvodu v grafech neuvádím údaje k nahlédnutí v obou četnostech, ale pouze v jedné, absolutní.

Otázky otevřeného typu, tzv. kardinální proměnné, byly na zpracování náročnější. Musela jsem je kategorizací upravit na proměnné nominální, které vypovídají o příslušnosti respondentů k určité kategorii odpovědí. Kategorie byly stanoveny na základě jednotlivých výpovědí respondentů vždy vzhledem k dané otázce a dále třízeny do subkategorií podle shody jednoho či více společných znaků.

2.1 Charakteristika otázek v dotazníku

Dotazník disponoval 24 položkami (viz Příloha IV). Z toho 20 otázek bylo uzavřeného typu a 4 otázky typu otevřeného. Mimo úvodní a závěrečnou otázku vycházely ostatní otázky z praktické příručky *Péče o životní prostředí v církvích*, kde jsou mimo jiné zmíněny i konkrétní body certifikace, jež musí farnosti v určité míře splňovat, pokud chtějí dosáhnout certifikace „farnost šetrná k životnímu prostředí“ udělovanou občanským sdružením České křesťanské environmentální sítě.

Otázky v dotazníku bychom mohli tak, jak jdou po sobě, rozdělit podle tématu, kterého se dotýkají, na šest kategorií:

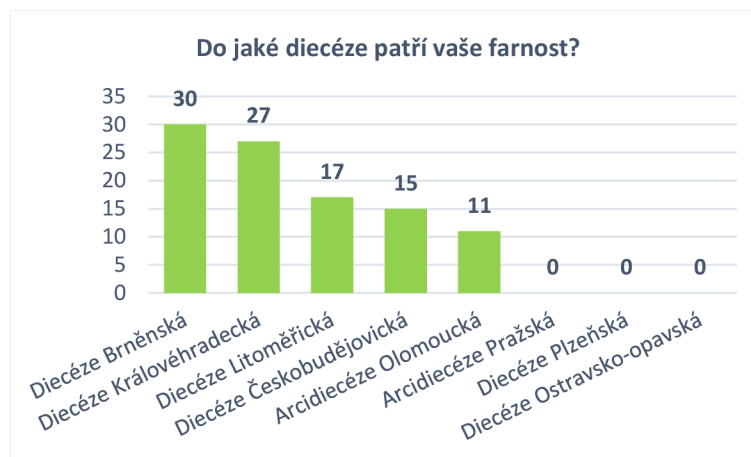
- Kategorie první: zájem a snaha o aktivní propagaci
- Kategorie druhá: spotřeba energie
- Kategorie třetí: vodní hospodářství
- Kategorie čtvrtá: chemikálie a odpadové hospodářství
- Kategorie pátá: hospodaření a zvířata
- Kategorie šestá: doprava

2.2 Vyhodnocení dotazníku

Ke každé otázce přísluší jeden graf, s výjimkou čtyř otevřených otázek, které disponují grafy dvěma – první graf vyjadřuje četnost pozitivních a negativních odpovědí a druhý již roztrízené odpovědi do subkategorií podle společných znaků. Celkové shrnutí s vyjádřením a komentářem k otázkám bude součástí diskuse v závěru práce.

2.2.1 Úvodní otázka

Otázka 1: Do jaké diecéze patří vaše farnost? Tuto otázku jsem respondentům položila, abych získala přehled o četnosti dotazovaných farností v souvislosti s diecézí, ke které přísluší. Jak ukazuje *Graf č. 1*, nejvíce odpověďmi při vyplňování dotazníku přispěly farnosti z Brněnské a Královéhradecké diecéze, naopak žádnou odpověď nepřispěly farnosti z diecéze Plzeňské, Ostravsko-opavské a arcidiecéze Pražské.

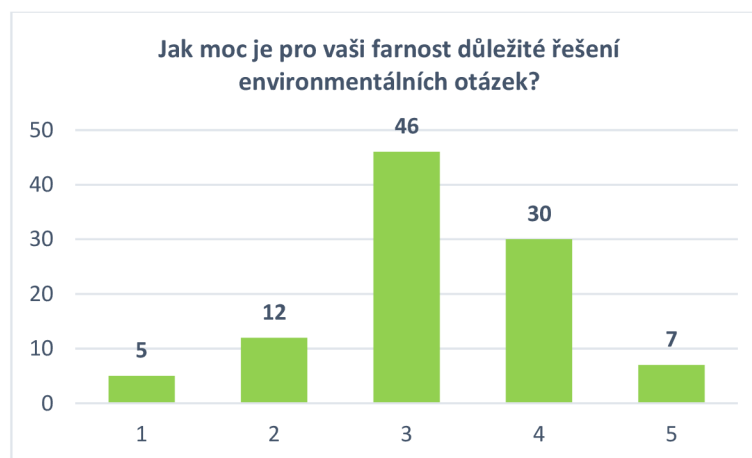
Graf č. 1

2.2.2 Kategorie první: zájem a snaha o aktivní propagaci

V této kategorii jsem sledovala, jaký je o environmentální tematiku ve farnostech zájem a zdali farnosti usilují o aktivní propagaci péče o životní prostředí, popř. nějaké akce v rámci svých farností samy uskutečňují.

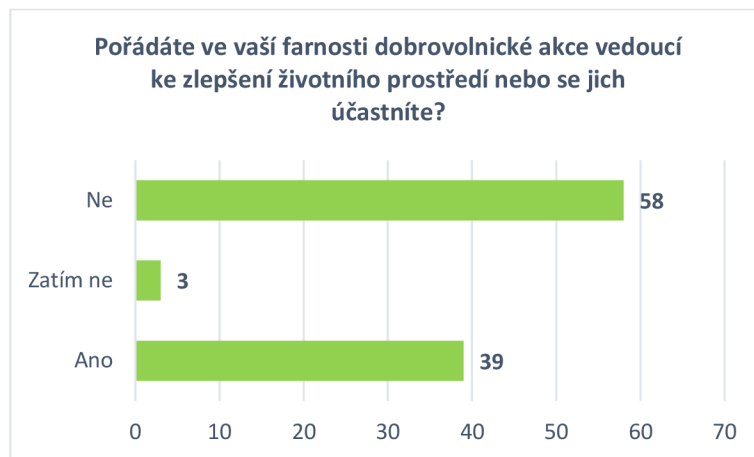
Otázka 2: Jak moc je pro vaši farnost důležité řešení environmentálních otázek?

Na tuto otázku měli respondenti možnost odpovědět prostřednictvím škály, kdy 1 = absolutně nedůležité, 3 = neutrální, 5 = velmi důležité. Jak lze vyčíst z *Grafu č. 2*, pro dotazované farnosti zaujímá řešení environmentálních otázek na této škále s počtem 46 nejčastěji neutrální pozici. Za důležitou až velmi důležitou tuto oblast považuje v součtu pouze 37 respondentů a pro dohromady 17 respondentů není řešení environmentálních otázek důležitým tématem.

Graf č. 2

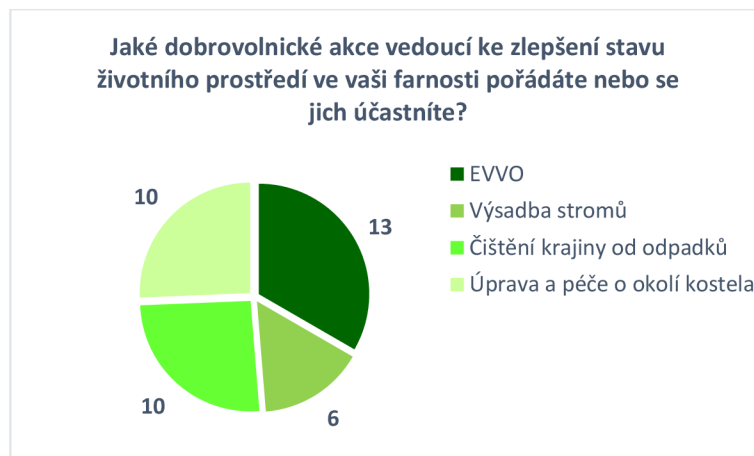
Otázka 3: Pořádáte ve vaší farnosti dobrovolnické akce vedoucí ke zlepšení životního prostředí nebo se jich účastníte? Pokud ano, napište, o jaké akce se jedná. V této otázce měli respondenti možnost vyjádřit se otevřenou formou odpovědi. Jak vidno z *Grafu č. 3 a*, více jak polovina, přesněji 58 z dotazovaných farností, odpověděla záporně. Tři farnosti mají tuto činnost v plánu provozovat a devětatřicet respondentů ve svých farnostech již akce pořádá nebo se jich účastní.

Graf č. 3 a

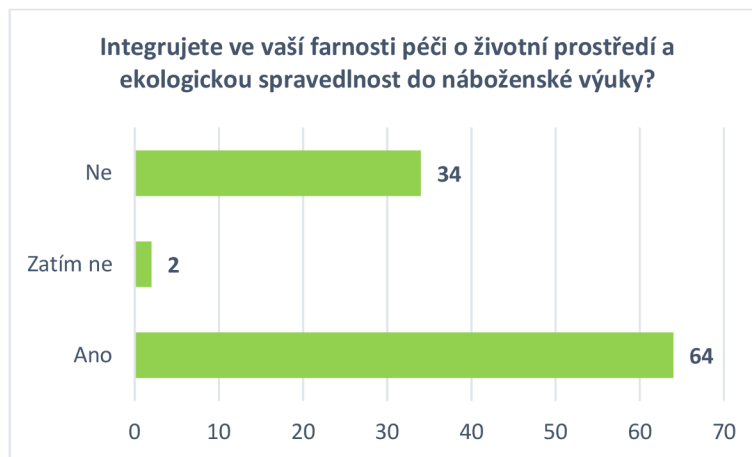
Kladné odpovědi respondentů byly na základě shody rozřizeny do čtyř subkategorií – EVVO; výsadba stromů; čištění krajiny od odpadků; úprava a péče o okolí kostela.

V nejfrekventovanější subkategorii *EVVO*, jak lze vidět z *Grafu č. 3 b*, se objevovala především akce „Uklidíme Česko“, jenž je každoroční dobrovolnickou akcí konající se v jarních a podzimních termínech. Další dobrovolnickou akcí byla „Akce Hliník“, konající se v rámci Dne Země, pak se zde objevila spolupráce s ochránci přírody při konkrétních dobrovolnických akcích, a dokonce také založení vlastního environmentálního spolku či skautského oddílu. V subkategorii *výsadba stromů* uváděli respondenti nejčastěji výsadbu ovocných stromů v sadech a výsadbu stromů v nově vznikajících lesích či znovuobnovování stávajících lesů napadených kůrovcem. V subkategorii *čištění krajiny od odpadků* zastupovalo valnou většinou právě čištění lesů, dále také potoků, okolí rybníků a péče o krajinnotvorné prvky. Výjimkou nebyla ani pomoc při úklidu a čištění prostor od odpadků samotnému městu, ve kterém farnosti sídlí. V subkategorii *úprava a péče o okolí kostela* respondenti nejčastěji uváděli úpravu a péči o farní zahradu, boží muka, kříže a křížovou cestu v okolí.

Graf č. 3 b

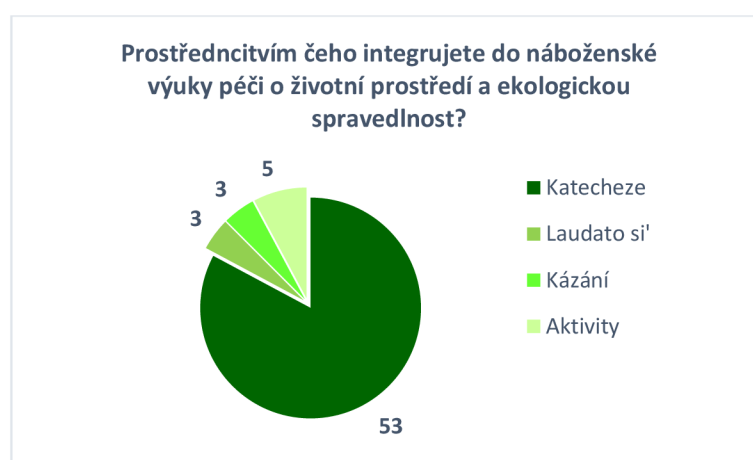
Otázka 4: Integrujete ve vaší farnosti péči o životní prostředí a ekologickou spravedlnost do náboženské výuky? Pokud ano, napište prostřednictvím čeho. Tato otázka měla opět otevřenou formu odpovědi a tentokrát dle *Grafu č. 4 a* téměř dvě třetiny, přesněji 64 dotazovaných farností, odpověděly kladně. Slovy pár farností by chtělo s integrací začít a čtyřiatřicet respondentů svou odpovědí vyjádřilo, že do náboženské výuky péči o životní prostředí a ekologickou spravedlnost vůbec neintegruje.

Graf č. 4 a

Kladné odpovědi respondentů byly na základě shody rozřizeny do čtyř subkategorií – katecheze; *Laudato si'*; kázání; aktivity.

V dominantní subkategorii *katecheze*, jak můžeme vidět z *Grafu č. 4 b*, se integrace skrze samotnou katechezi vyskytovala často, častěji však integrace skrze vybraná témata z hodin náboženství jako je např. nauka o Božím stvoření. Dále respondenti uváděli i integraci péče o životní prostředí skrze běžné rozhovory a názory vyučujícího během výuky. V subkategorii *Laudato si'* se objevovala, jak lze odvodit z jejího názvu, implementace péče o životní prostředí skrze encykliku papeže Františka *Laudato si'*, a to převážně v interakci s dospělými. V subkategorii *kázání* respondenti zmiňovali příležitostnou integraci tohoto tématu při promluvách a homiliích. V poslední subkategorii *aktivity* byla zmíněna osvětová akce „Noc kostelů“, jejíž jeden ročník byl věnován zodpovědnosti za přírodu, dále celodenní duchovní obnova na téma ekologie duše, besedy, anebo křesťanské letní tábory věnované tomuto tématu.

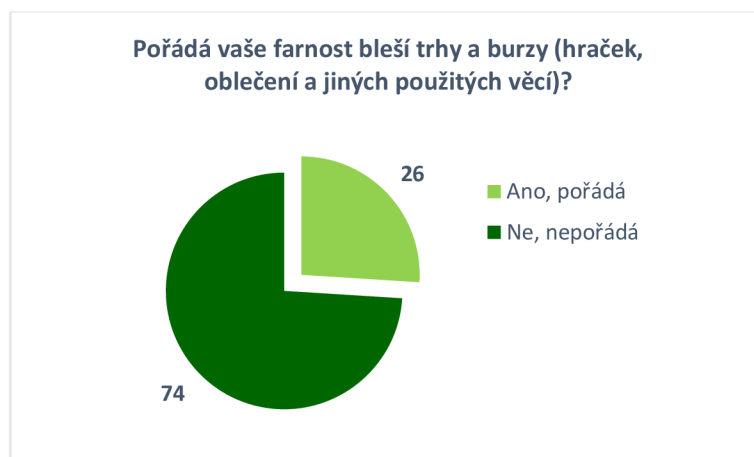
Graf č. 4 b

Otázka 5: Vydáváte ve vaší farnosti farní časopis? Pokud ano, propagujete v něm témata životního prostředí a ekologické spravedlnosti? Z odpovědí vycházejících z *Grafu č. 5* můžeme vidět, že více jak polovina, tedy 60 dotazovaných farností, farní časopis nevydává. Ze čtyřiceti respondentů, jejichž farnost farní časopis vydává, v něm ale většina z nich témata životního prostředí nepropaguje. Farností, které ve svém časopise propagují témata životního prostředí, bylo pouze osm.

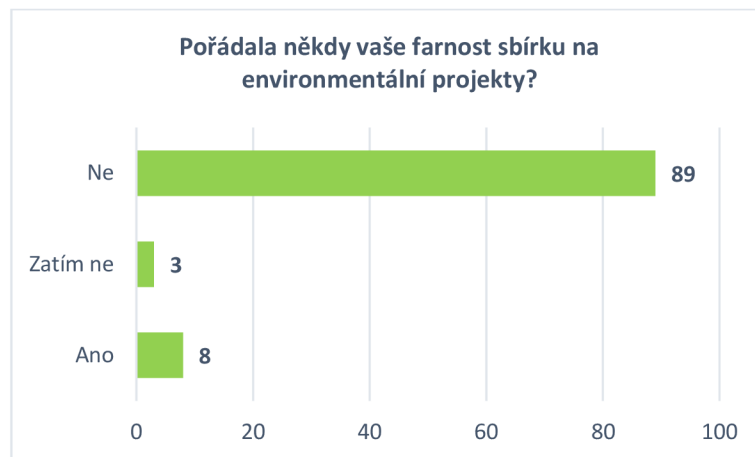
Graf č. 3

Otázka 6: Pořádá vaše farnost bleší trhy a burzy (hraček, oblečení a jiných použitých věcí)? V této otázce respondenti volili pouze mezi dvěma možnostmi odpovědi a jak lze vyčíst z *Grafu č. 6*, výsledek dopadl převážně negativně. Bleší trhy a burzy použitých věcí téměř tři čtvrtiny, přesněji 74 dotazovaných farností, vůbec nepořádá. Farností, jež v dotazníku uvedly, že bleší trhy a burzy pořádají, bylo šestadvacet.

Graf č. 4

Otázka 7: Pořádala někdy vaše farnost sbírku na environmentální projekty? Pokud ano, napište, jaký projekt na základě této sbírky vzniknul, anebo brzy vznikne. Zde se jednalo o otázku s otevřenou formou odpovědi. Většina dotazovaných farností čítající 89 respondentů, jak můžeme vidět v *Grafu č. 7 a*, sbírku na environmentální projekty nikdy nepořádala. Pouze tři farnosti mají pořádání takové sbírky v plánu a osm respondentů ji již uskutečnilo.

Graf č. 5a

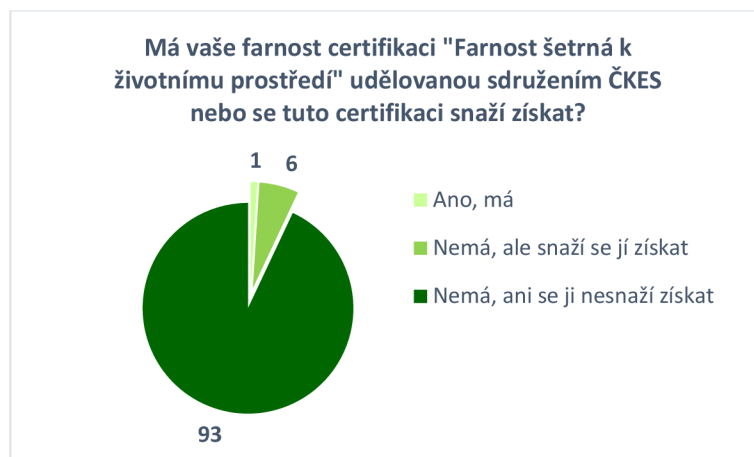
Kladné odpovědi respondentů byly na základě shody rozřizeny do tří subkategorí – charitativní projekty; místní projekty; zahraniční projekty.

V subkategorii *místní projekty*, která čítá nejvíce odpovědí, a to sice 5, jak lze vyčíst z *Grafu č. 7 b*, podpořili respondenti svými sbírkami například lokální projekty pořádané městem, ve kterém farnost sídlí. Objevilo se zde i sázení lesa, záchrana varhan v místním kostele nebo podpora produkce lokálního biomoštu pro děti. Výtěžek z uskutečněných sbírek ze subkategorie *charitativní projekty* poputoval na podporu projektu SWAP, jenž funguje na principu výměny jednoho kusu zboží, pro které dotyčný již nemá využití, za kus jiného zboží, které by se mu hodilo vlastnit. Další výtěžek byl věnován na podporu projektu organizace Mary's Meals zabývající se programy školního stravování převážně v rozvojových zemích. V poslední subkategorii *zahraniční projekty* slovy jeden respondent uvedl podpoření projektu pro zlepšení hospodaření s vodou v Bolívii.

Graf č. 7 b

Otázka 8: Má vaše farnost certifikaci „farnost šetrná k životnímu prostředí“ udělovanou sdružením ČKES nebo se tuto certifikaci snaží získat? Z následujícího Grafu č. 8 můžeme vidět, že jen velmi málo respondentů uvedlo, přesněji šest, že se snaží tuto certifikaci získat a pouze jedna z dotazovaných farností ji skutečně má, coby jedna ze tří farností v ČR disponující touto certifikací.

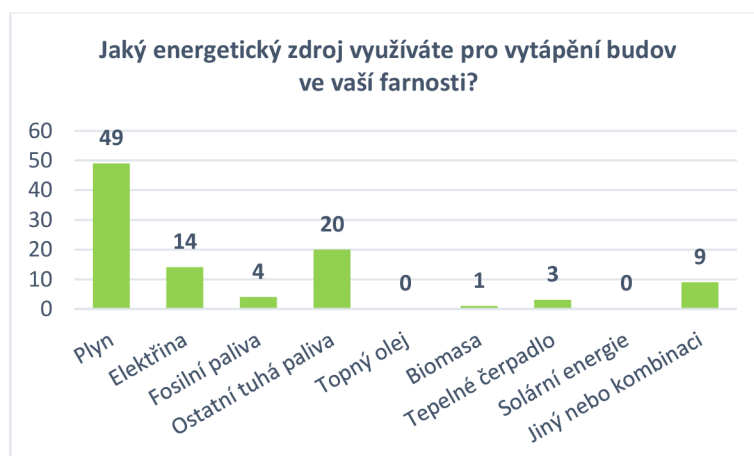

Graf č. 6

2.2.3 Kategorie druhá: spotřeba energie

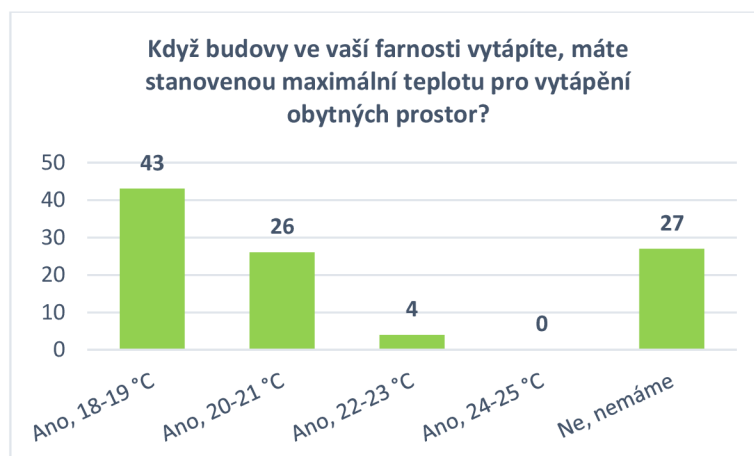
V této kategorii jsem se snažila zmapovat jaké způsoby a prostředky farnosti využívají při spotřebovávání energie a zdali jsou v oblasti spotřebičů a osvětlení energeticky úsporné.

Otázka 9: Jaký energetický zdroj využíváte pro vytápění budov ve vaší farnosti? Výsledky ukázaly, že téměř polovina, tedy 49 dotazovaných farností, topí plynem. Velká část respondentů, přesněji dvacet, topí ostatními tuhými palivy, mezi něž řadíme např. dřevo, pelety nebo brikety. Elektřinou vytápí budovy ve svých farnostech 14 respondentů a žádná z farností, dle Grafu č. 9, nevyužívá pro vytápění topný olej či solární panely. Čtyři respondenti topí fosilními palivy, tři z dotazovaných respondentů používají tepelné čerpadlo a pouze jeden respondent uvedl, že v jejich farnosti využívají jako hlavní zdroj k vytápění biomasu. Devět farností využívá jiných zdrojů či kombinací výše uvedených.

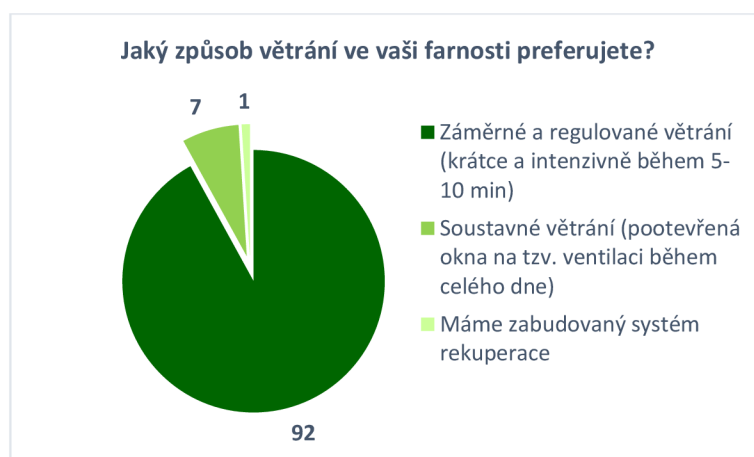
Graf č. 7

Otázka 10: Když budovy ve vaší farnosti vytápíte, máte stanovenou maximální teplotu pro vytápění obytných prostor? U této otázky měli respondenti možnost odpovědět v rozmezí několika intervalů doporučených teplot pro vytápění obytných prostor. V součtu 69 respondentů, tedy více jak dvě třetiny dotazovaných farností, ve své odpovědi uvedly, že vytápí obytné prostory v rozmezí 18-21 °C. Žádná z farností dle *Grafu č. 10* nevytápí obytné prostory teplotou vyšší jak 23 °C, to se samozřejmě může u některých ze sedmadvaceti respondentů, kteří nemají stanovenou maximální teplotu vytápění, lišit. Pouze 4 farnosti v dotazníku uvedly, že vytápí své obytné prostory na teplotu 22–23 °C.

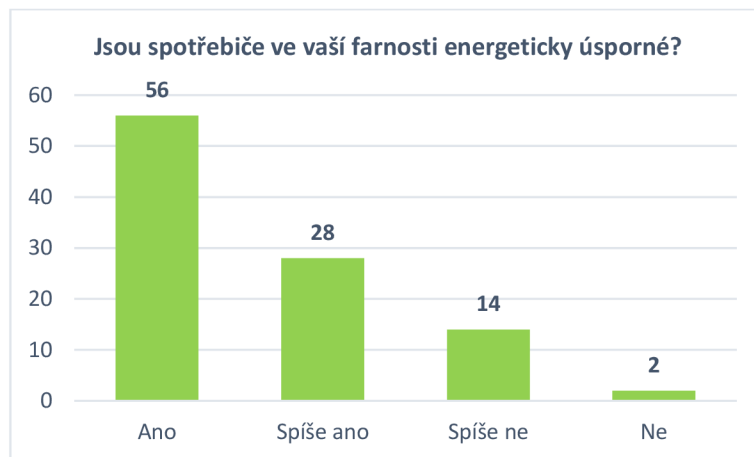
Graf č. 8

Otázka 11: Jaký způsob větrání ve vaší farnosti preferujete? Zde si respondenti vybírali odpověď mezi třemi způsoby větrání. Jak lze z *Grafu č. 11* vyčíst, téměř všechny dotazované farnosti v počtu 92 využívají způsob záměrného a regulovaného větrání, který probíhá krátce a intenzivně během 5-10 min. Velmi malá část, přesněji 7 z dotazovaných farností, preferuje soustavné větrání během celého dne a jedna farnost má dokonce zabudovaný systém rekuperace, který teplý vydýchaný vzduch odvede ven, a naopak čerstvý vzduch přivede dovnitř.

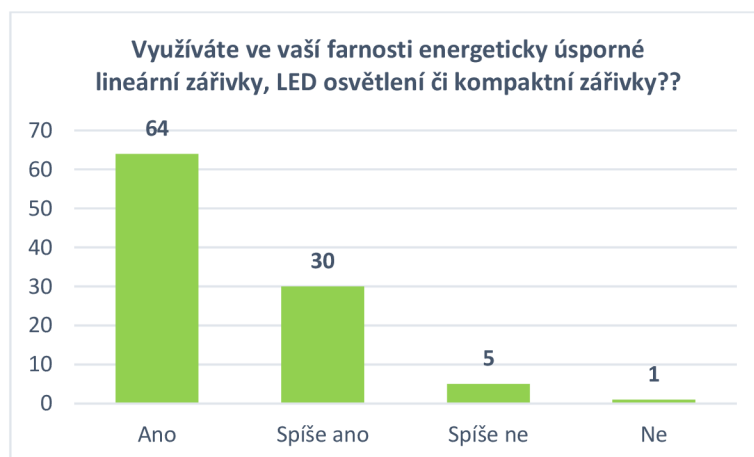
Graf č. 9

Otázka 12: Jsou spotřebiče ve vaší farnosti energeticky úsporné? Zdali jsou spotřebiče úsporné lze zjistit z energetického štítku spotřebiče. Za úsporné se považují spotřebiče se štítky A+++, A++, A+ (starý systém štítkování) a A, B, C (nový přehlednější systém štítkování od r. 2021). Z *Grafu č. 12* můžeme vyčíst, že spotřebiče u v součtu 84 dotazovaných farností jsou spíše úsporné. Pouze dohromady 16 farností uvedlo, že jejich spotřebiče spíše nebo vůbec energetické úsporné nejsou.

Graf č. 10

Otázka 13: Využíváte ve vaší farnosti energeticky úsporné lineární zářivky, LED osvětlení či kompaktní zářivky? Za úsporné se stejně jako v předchozí otázce považuje osvětlení, které disponuje starým energetickým štítkem o hodnotách A+++, A++, A+ nebo novým energetickým štítkem o hodnotách A, B, C. Jak vidíme z *Grafu č. 13* energeticky úsporné osvětlení ve svých farnostech využívá celkem 94 respondentů, tedy téměř všechny dotazované farnosti. Farností, které energeticky úsporné osvětlení nevyužívají, je pouze šest.

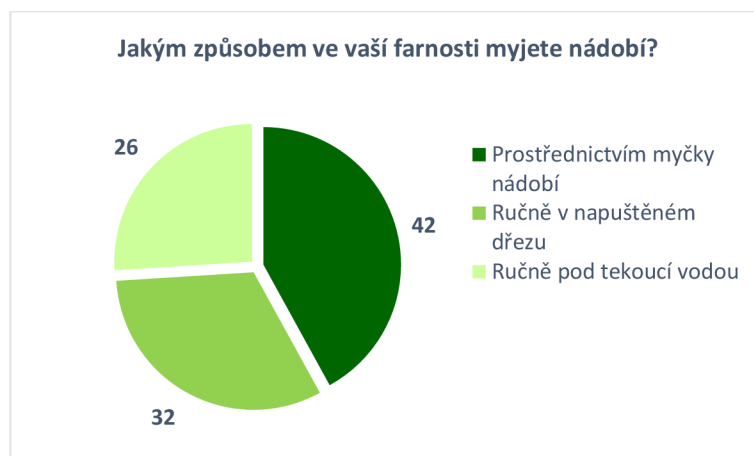

Graf č. 11

2.2.4 Kategorie třetí: vodní hospodářství

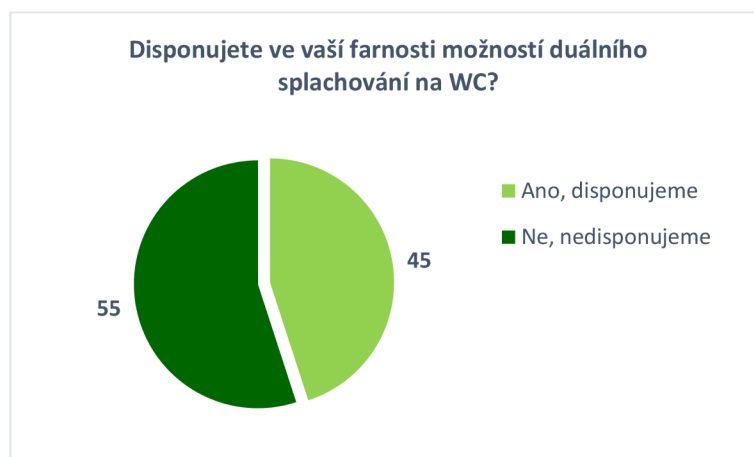
V této kategorii bylo cílem zjistit, jakým způsobem farnosti nakládají a hospodaří s vodou.

Otázka 14: Jakým způsobem ve vaší farnosti myjete nádobí? Zde se ukázalo, že více jak polovina, tedy 58 dotazovaných farností, myje nádobí ručně, z toho 32 farností myje nádobí v napuštěném dřezu a 26 farností pod tekoucí vodou. Míň jak polovina respondentů, přesněji 42, ve své farnosti pro tuto činnost využívá myčku nádobí.

Graf č. 12

Otázka 15: Disponujete ve vaší farnosti možností duálního splachování na WC? Z Grafu č. 15 můžeme vidět, že odpovědi jsou poměrně vyrovnané. Pětačtyřicet farností možností duálního splachování na WC disponuje a zbylých pětapadesát farností ne.

Graf č. 13

Otázka 16: Jaký zdroj vody ve vaší farnosti využíváte k zavlažování venkovních prostor? Jak lze vyčíst z Grafu č. 16, téměř všichni respondenti v počtu 92 uvedli, že pro zavlažování venkovních prostor využívají pouze, anebo převážně dešťovou vodu. Jen nepatrné množství, konkrétněji 8 z dotazovaných farností, pro zavlažování venkovních prostor využívá vodu z vodovodního řádu.

Graf č. 14

2.2.5 Kategorie čtvrtá: chemikálie a odpadové hospodářství

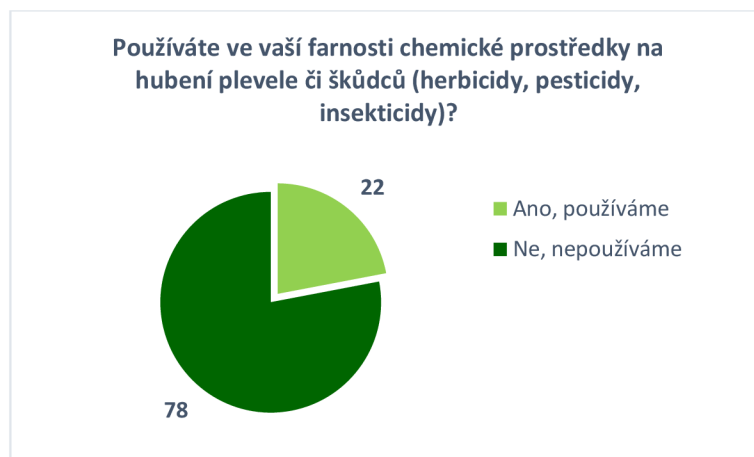
V této kategorii bylo záměrem zjistit v jaké míře se v jednotlivých farnostech využívají chemické prostředky a jak je nakládáno se separovanými a organickými odpady.

Otázka 17: Používáte ve vaší farnosti k zimnímu úklidu sněhu a náledí posypovou sůl? Zde jsme se dozvěděli, že více jak dvě třetiny, konkrétněji 70 dotazovaných farností, k zimnímu úklidu posypovou sůl nevyužívá a dle Grafu č. 17 můžeme vidět, že necelá jedna třetina čítající 30 respondentů posypovou sůl naopak při zimním úklidu využívá.

Graf č. 15

Otázka 18: Používáte ve vaší farnosti chemické prostředky na hubení plevelů či škůdců (herbicidy, pesticidy, insekticidy)? Z odpovědí v Grafu č. 18 je viditelné, že chemické prostředky na hubení plevelů či škůdců používá jenom necelá čtvrtina, tedy 22 dotazovaných farností. Zbytek respondentů v počtu 78 uvedl, že tyto přípravky a prostředky v jejich farnosti nepoužívají.

Graf č. 16

Otázka 19: Třídíte a předáváte ve vaší farnosti starý papír, sklo, kovy, plasty a další lokálně separované odpady k recyklaci? Jak vidíme v Grafu č. 19, bez pěti respondentů všechny dotazované farnosti uvedly, že tříděný odpad k dalšímu zpracování a následné recyklaci předávají. Pouze pět farností tyto separované odpady nerecykluje a k dalšímu zpracování je nepředává.

Graf č. 17

Otázka 20: Kompostujete ve vaší farnosti drobný organický odpad na vlastním či veřejném kompostu? Jak vyplývá z Grafu č. 20, drobný organický odpad kompostuje 81 respondentů, tedy převážná většina dotazovaných farností. Tuto činnost na vlastním nebo veřejném kompostu ve svých farnostech neprovádí pouze devatenáct respondentů.

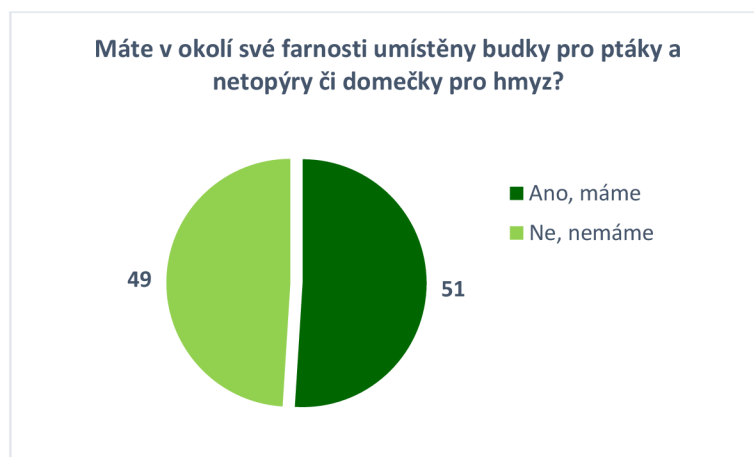

Graf č. 18

2.2.6 Kategorie pátá: hospodaření a zvířata

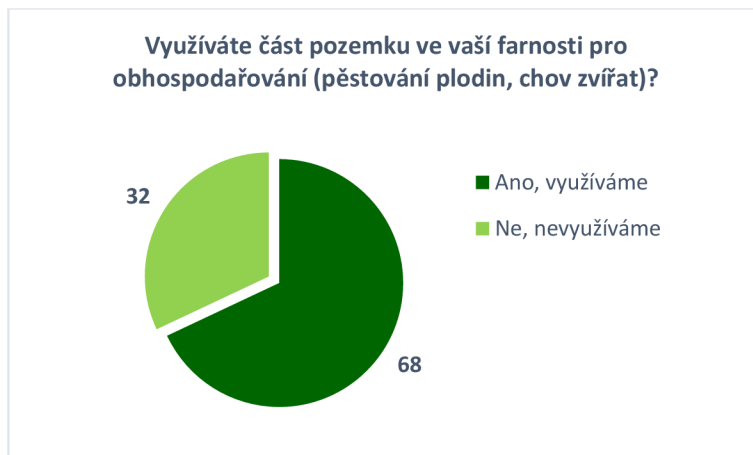
V této kategorii jsem se snažila zjistit, zdali farnosti svou činností přispívají k ochraně společenstev drobných živočichů a zdali respondenti využívají část farních pozemků pro obhospodařování.

Otázka 21: Máte v okolí své farnosti umístěny budky pro ptáky a netopýry či domečky pro hmyz? Z odpovědí v Grafu č. 21 vidíme, že ptačí budky a hmyzí domečky má ve svém okolí umístěno 51 respondentů. Zbylých 49 farností je ve svém okolí umístěno nemá.

Graf č. 19

Otázka 22: Využíváte část pozemku ve vaší farnosti pro obhospodařování (pěstování plodin, chov zvířat)? Zde jde vidět, že k pěstování plodin ani k chovu zvířat své pozemky nevyužívá 32 farností, tedy téměř třetina dotazovaných. Více jak dvě třetiny v počtu 68 respondentů však, jak si můžeme všimnout v *Grafu č. 22*, tyto pozemky k hospodářským účelům využívá.

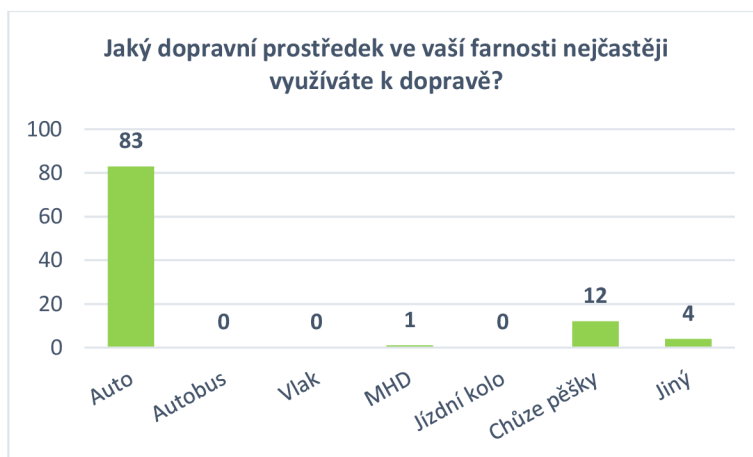

Graf č. 20

2.2.7 Kategorie šestá: doprava

V této kategorii jsem se snažila získat přehled o tom, jaký dopravní prostředek je v jednotlivých farnostech nejfrekventovanější.

Otázka 23: Jaký dopravní prostředek ve vaší farnosti nejčastěji využíváte k dopravě? Tato otázka přinesla celkem jednoznačnou odpověď, jež uvádí *Graf č. 23*. Třiaosmdesát respondentů uvedlo, že ze všech dopravních prostředků nejčastěji využívají automobil. Žádná z farností neuvedla, že by její členové k dopravě využívali autobus, vlak či jízdní kolo. Dvanáct respondentů jako hlavní zdroj pohybu uvádí chůzi pěšky a pouze v jedné farnosti je nejčastěji využívaným dopravním prostředkem MHD a jiný zdroj dopravy využívají celkem čtyři respondenti.

Graf č. 21

2.2.8 Závěrečná otázka

Otázka 24: *Napadají vás k tomuto tématu nějaké další podněty užitečné pro rozvoj environmentálního myšlení farností, které zde ještě nezazněly a rádi byste se o myšlenku podělili?* Tato otázka byla zařazena na závěr dotazníku jako prostor pro případné podněty ze strany respondentů. Nabízela možnost otevřené odpovědi, na kterou kladně odpovědělo dvaadvacet ze sta dotazovaných farností, jak lze vidět v *Grafu č. 24 a*. Negativně odpovědělo 78 respondentů.

Graf č. 22 a

Kladné odpovědi respondentů byly na základě shody roztřizeny do dvou subkategorí – návrhy; komentáře.

Nejčastějšími odpověďmi v subkategorii *komentáře* bylo upozornění na fakt, že myčka nemusí být vždy ekologičtější a úspornější, jak mytí nádobí v ruce. Dále respondenti uvedli, že bez auta se v dnešní době bohužel obejít nedá, i když ho vnímají jako neekologický způsob dopravy. Respondenti také uvedli, že farníci často bývají členy různých organizací, které se environmentální tematikou zabývají a pořádají na tento způsob různé akce. Jedna farnost uvedla, že je environmentální myšlení pro farníky celkem okrajovým tématem, nicméně velmi důležitým do budoucna. V subkategorii *návrhy* dotazované farnosti uvedly, jak můžeme vidět z *Grafu č. 24 b*, šestnáct odpovědí. Tyto odpovědi se od sebe svým obsahem nepatrně odlišovaly, některé z nich však měly společný průsečík.

Graf č. 24 b

I když jedním ze zmíněných podnětů, bylo snížení nákladů farností za vytápění far pomocí zateplení budovy a instalace nových oken, nejvíce se opakovanou odpovědí z této subkategorie byl návrh na legislativní úpravu v oblasti památkové péče či vyvinutí nátlaku na odborníky, aby byly v tomto ohledu vstřícnější. Jelikož je většina farních objektů ve farnostech kulturní památkou, je těžké vyjednat jakékoliv úpravy na budovách, od zateplení přes instalaci tepelných čerpadel, solárních panelů nebo jen výměnu oken. K přiblížení problému využiji citace jednoho z respondentů: *„Pokud jde o ekologii budov, mluvíme hlavně o kostelích a farách. V kostele se moc netopí, a pokud jde o vytápění fary, tak tyto objekty jsou většinou energetické černé díry. Pro srovnání – dnes se staví novostavby k bydlení podle pasivního standardu. Kdyby byt kněze splňoval pasivní standard, stačila by 1 MWh za rok k vytápění 50 m². V reálu však v naší fáře spotřebujeme jen na tento byt o rozloze 50 m² energii cca 25 MWh za rok. Fary se předělat na pasivní standard nedají, kvůli celkovému architektonickému řešení a materiálům. A kdyby člověk chtěl výrazně snížit spotřebu energie třeba zateplením, tak mnohdy narazí u památkářů, takže v církvi máme trochu svázané ruce. Řešení je třeba staré objekty zbourat (ale jsou většinou památkově chráněné) a postavit nové podle aktuálních energetických standardů.“*

S tématem architektonických úprav a instalací souvisejí samozřejmě finance, jež byly dalším společným bodem, objevujícím se v odpovědích respondentů, ke kterým připojuji další citát jedné z farností: *„Komplexním řešením je např. fotovoltaika, duální vodovodní řád či přebudování starých far na energeticky úspornější, ale k tomu jsou potřeba i dostatečné finance, které zdaleka ne každá farnost má.“* Jeden respondent také uvedl, že u nich ve farnosti momentálně studie o instalaci fotovoltaiky probíhá a že zvažují pořízení elektromobilu.

Co se týče vodního hospodaření, pár farností jej podněcuje ve svých odpovědích návrhem k zavlažování venkovních prostor mimo dešťové vody také pomocí vody z vlastních studen, pokud jsou k dispozici a jeden respondent v této oblasti dokonce uvedl, že dešťová voda se dá částečně využívat i k splachování na WC.

Několik respondentů zdůrazňuje spolupráci farností s místními environmentálními sdruženími a tvorbu akcí vedoucích ke zlepšení stavu životního prostředí. Jedna z farností uvedla, že při pořádání akcí spojených se stravováním by mohlo být podnětné používat recyklovatelné nádoby.

V neposlední řadě ve svých odpovědích dotazovaní uváděli, že snažit se o dobrý vztah k přírodě a zdravou spiritualitu stvoření by mělo být základním podnětem pro environmentální myšlení v církevní sféře. S těmito výroky souvisejí i poslední dva podněty odkazující na encykliku papeže Františka Laudato si' a její interpretaci s důrazem na důslednější a větší informování veřejnosti o stavu naší Země a společných problémech, které papež František v encyklice zmiňuje.

3 Diskuse

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, v jaké míře se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení. Za pomoci dotazníku bylo také cílem zmapovat projevy tohoto myšlení v různých oblastech a popsat, které negativní faktory mají na toto konkrétní jednání vliv. V diskusi se na základě zjištěných informací zamyslím nad tím, v jakých oblastech se ve farnostech projevují známky environmentálního myšlení nejvíce, v jakých nejméně a proč tomu tak je. Zároveň se pokusím nabídnout i své vlastní podněty pro rozvoj environmentálního myšlení ve farnostech, které by mohly vést ke zlepšení stavu životního prostředí.

3.1 Diskutované kategorie

Dotazník, resp. jeho kategorie byly vyhodnoceny dle pětistupňové škály (pozitivní; spíše pozitivní; neutrální; spíše negativní; negativní) následovně:

- Kategorie první: zájem a snaha o aktivní propagaci – spíše negativní
- Kategorie druhá: spotřeba energie – pozitivní
- Kategorie třetí: vodní hospodářství – spíše pozitivní
- Kategorie čtvrtá: chemikálie a odpadové hospodářství – pozitivní
- Kategorie pátá: hospodaření a zvířata – spíše pozitivní
- Kategorie šestá: doprava – negativní

3.1.1 Spotřeba energie

Z odpovědí je patrné, že v oblasti spotřeby energie farnosti vynikají velmi pozitivním výsledkem, dokonce se jedná o jeden ze dvou nejpozitivnějších ze všech kategorií v dotazníku. Ukázalo se, že respondenti vytápěním budov ve své farnosti výrazně snižují emise CO₂, jelikož k němu nevyužívají spalování fosilních paliv, ale především plyn. Ten na druhou stranu zdaleka není nejekologičtější variantou, protože se také řadí k neobnovitelným zdrojům a z hlediska těžby, dopravy a skladování dochází ke značnému úniku metanu, který má pro atmosféru mnohonásobně horší následky než CO₂. Není tedy lehké tuto oblast hodnotit, vždy záleží na úhlu pohledu.⁸¹ Proč jsem tedy vyhodnotila tuto kategorii jako jednu z nejvíce pozitivních? Bylo to na základě velmi kladných odpovědí respondentů v oblasti energetické úspornosti elektrických spotřebičů a osvětlení, které se v celkovém součtu vykazují jako ekologické i ekonomické. Přispěl k tomu i fakt, že většina farností větrá odborníky doporučovaným záměrným a regulovaným způsobem. Stejně tak tomu bylo u teploty pro vytápění obytných prostor, která se dle odpovědí nejčastěji pohybuje mezi 18-21 °C, což jsou odborníky doporučované teploty pro energeticky úsporné vytápění.⁸² Nejefektivnějším řešením by však bylo např. dostatečné zateplení budov, spotřebovalo by se pak daleko méně energií na vytápění. Bohužel se v této oblasti, dle výpovědi respondentů, do jisté míry objevuje konfrontace s NPÚ. Myslím si, že v této kategorii vyšly výsledky takto pozitivně i z toho důvodu, že v současné době je vlivem vnějších jevů cena energií zřetelně vyšší, než kdy jindy a asi

⁸¹ Srov. HAVEL, M. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Arnika – program Toxické látky a odpady, 2013, s. 58-59

⁸² Srov. WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020, s. 136

každý člověk se primárně snaží finančně uspořit právě v této oblasti, z čehož sekundárně vyplývá i pozitivní dopad na životní prostředí.

3.1.2 Chemikálie a odpadové hospodářství

Na základě odpovědí respondentů v této oblasti můžeme vyzorovat též pozitivní výsledky. Ukázalo se, že v oblasti využívání chemických posypů a prostředků jsou jednotlivé farnosti spíše uvědomělé a tyto prostředky nevyužívají ve velké míře. Následkem používání těchto postřiků, krom výrazného účinku ve chtěné oblasti, často bývá zajisté nechtěným vedlejším účinkem úmrtí ptáků, ježků, včel, motýlů a dalších živočichů, kteří by svým životem mohli přispívat k udržení biodiverzity, kdyby byly tyto prostředky nahrazeny šetrnými neinvazivními variantami.⁸³ Velkou radost mám z pozitivních výsledků v oblasti separování odpadů k recyklaci. Myslím si, že v dnešní době s přihlédnutím k tomu, že kontejnery a popelnice na tříděný odpad jsou z mého pohledu dobře dostupné téměř ve všech obydlených oblastech, by bylo poněkud nesmyslné je nevyužívat. Dobře dopadlo i kompostování, ať už na vlastním či komunitním kompostu, v každém případě jde o velmi šetrnou a využitelnou metodu rozkládání organických odpadů. Z mého pohledu má dobrá dostupnost biologických neinvazivních postřiků a popelnic na tříděný odpad na pozitivní výsledky v této kategorii největší vliv.

3.1.3 Vodní hospodářství

Odpovědi respondentů v oblasti vodního hospodářství hodnotím spíše pozitivně, a to především v oblasti zavlažování zelených ploch, ke kterému respondenti ve svých farnostech využívají převážně dešťovou vodu a snižují tak spotřebu vody odebírané z vodovodního řádu. Dešťová voda se dá však využívat i jinými způsoby, dokonce může v domácnosti nahradit až 50 % vody kohoutkové. Lze v ní prát či splachovat WC, jak ve výzkumu uvedl ve své odpovědi jeden z respondentů. Co se týče myček nádobí, musí být vhodně zvolen energeticky úsporný typ myčky, dobře nastaven ekologický program procesu mytí a použity ekologicky šetrné mycí prostředky, pak můžeme tento způsob mytí nádobí považovat za šetrný a úsporný. Mýt nádobí pod tekoucí vodou se považuje za neekonomické, ale z výsledků v dotazníku je patrné, že tento způsob mytí je praktikovaný ze všech nejméně, tudíž k nikterak výraznému plýtvání v této oblasti nedochází. Možnost duálního splachování je záležitostí modernějších toalet a zdaleka ne každá toaleta touto možností disponuje, proto existuje řada tipů, jak ve splachovací nádrži snížit objem vody. Nejekonomičtější variantou je vložit do nádržky vodou či pískem naplněnou PET láhev. Tato pomůcka dokáže ušetřit v průměru polovinu nákladů za splachování. Výhodné by také bylo zvážit instalaci perlátorů na vodovodní kohoutky, sytí vodu vzduchem a regulují tak její průtok.⁸⁴ Myslím si, že v této kategorii vyšly výsledky spíše pozitivně z podobného důvodu, jako tomu bylo u kategorie zaměřující se na spotřebu energie. Plýtvání vede k nežádoucímu zvýšení ekonomických výdajů, a to je přítěží pro každého jedince, organizaci nebo společenství.

3.1.4 Hospodaření a zvířata

V oblasti zabývající se hospodařením a zvířaty farnosti vynikají spíše pozitivním výsledkem. Ve zřizování přístřešků pro drobné živočichy farnosti skórovali takřka

⁸³ Srov. HAVEL, M. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Arnika – program Toxické látky a odpady, 2013, s. 36

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 86-87

remízou, polovina dotazovaných je má a polovina ne. U tvorby ptačích budek je předpokladem vědět, jací ptáčkové se v okolí vyskytují a pro který druh je budka vyrobena, od toho se odvíjejí jedny z nejdůležitějších aspektů – velikost vletového otvoru a rozměr budky. Dalším důležitým faktorem je zavěšení budky, závěs bez bidýlka je totiž prevencí proti případným predátorům.⁸⁵ Broučkům a drobnému hmyzu postačí jednoduchý hmyzí domeček. Zjištěny byly i celkem pozitivní výsledky v oblasti obhospodařování na farních pozemcích, což je skvělý způsob, jak si zajistit částečnou produkci běžných surovin. Při důsledném pěstování a nejlépe v souladu s permakulturou je možné ze 4 m² získat během 6 měsíců více než 25 kg ovoce a zeleniny, což je poměrně uspokojivý výsledek.⁸⁶ Domnívám se, že tato kategorie se i přes větší časovou investici jeví spíše pozitivně především díky benefitům, které nabízí.

3.1.5 Zájem a snaha o aktivní propagaci

Z odpovědí v této kategorii je patrné, že zájem o environmentální témata a jejich propagaci je menšinový. Z výsledků se zdá, že převážná většina dotazovaných v tomto ohledu neusiluje o aktivní propagování, ale vnímají tuto oblast spíše jako přirozeně ze všeho vyplývající. Jediné, ale zcela pozitivní výsledky přinesly odpovědi v oblasti integrace péče životního prostředí do náboženské výuky formou katecheze a nauky o Božím stvoření. Přijde mi škoda, že se negativní výsledky projevíly zrovna v oblasti bleších trhů a burz, myslím si totiž, že jde o velmi výhodný a zajímavý koncept nakupování, který by uvítaly zejména sociálně slabší rodiny, lidé ve finanční tísní nebo i milovníci a nadšenci do nakupování z druhé ruky. Podobně situaci vnímám u negativních výsledků v oblasti pořádání environmentálních sbírek. V dnešní digitální době se dá sbírka umístit i na internetové stránky farnosti a lidé mají možnost přispět pohodlně, transparentně a bez obav, že by se jejich peníze někam ztratily. S vhodnou propagací konkrétního environmentálního projektu lze podle mého názoru dosáhnout příznivých výsledků. Celkově tuto kategorii vnímám jako nedoceněnou s velkým prostorem k rozvoji a myslím si, že výsledky v této kategorii jsou spíše negativní právě z toho důvodu, že zde chybí jistá digitální osvěta, s jejíž pomocí by se daly dobře propagovat a podporovat projekty, dobročinné akce, spolupracovat s environmentálními spolky – komunita věřících je obrovská a myslím si, že s kvalitní propagací má tato oblast velký potenciál.

3.1.6 Doprava

Nejvíce negativní výsledky v environmentální oblasti přinesla kategorie zaměřující se na dopravu. Zde se ukázalo, že nejpoužívanějším dopravním prostředkem je automobil. Na jednu stranu je to naprosto pochopitelné, osobní automobily jsou ať už více či méně nedělitelnou součástí každodenního života nás všech, ale i přes to si myslím, že jsou zde zelenější varianty. Když zůstaneme u oněch automobilech, existuje o něco udržitelnější způsob, kterému se říká *car-sharing* neboli sdílení aut. Princip je velmi jednoduchý – jeden automobil sdílí vícero uživatelů – auto nevlastníte, pouze si ho najímáte. Poněkud mě zarazilo, že téměř žádný z respondentů neuvedl jako primární způsob dopravy využívání MHD. Domnívám se, že pro farnosti z velkých měst, by tento způsob dopravy mohl být obzvláště výhodný. Bez jakýkoliv pochyb je chůze nejstarší formou mobility,

⁸⁵ Srov. ZASADIL, P. *Ptačí budky a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 2001, s. 7-12

⁸⁶ Srov. WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020, s. 156

lze ji však praktikovat za předpokladu krátkých trasových úseků a dobrého fyzického stavu. Překvapilo mě, že využívání jízdních kol nemělo ani jeden ohlas ze strany respondentů, přitom jde o velmi rychlý, skladný a šetrný dopravní prostředek s nulovým energetickým zatížením. Na popud snížení automobilové dopravy vznikla již v roce 2008 celorepubliková ekumenická akce „Do kostela na kole“, jejímž smyslem je propagovat cyklistickou dopravu, která je šetrná k životnímu prostředí stejně, jako chůze pěšky. Akce je každoročně pořádána při příležitosti slavení Dnů vděčnosti za stvoření, Dne bez aut a Ekumenické neděle.⁸⁷

3.2 Zjištěné negativní faktory

Negativních vlivů, které přirozeně vyplynuly z odpovědí respondentů a mají dopad na environmentální myšlení v životě farnosti, je hned několik. Nedostatek finančních prostředků je asi největším z nich. Možná i z tohoto důvodu jsou environmentální invence pro farníky pouze okrajovým tématem. Nebála bych se oslovit velké společnosti, organizace, kraj, město či obec a požádat je o spolupráci nebo sponzorský dar pro nově vznikající projekty, rekonstrukci či jinou zamýšlenou inovaci ve farnostech. Dalším často zmiňovaným negativním jevem bylo přílišné omezení inovací ze strany NPÚ. Bohužel v tomto směru, i kdyby se farnosti snažily sebevíc, nezmůžou téměř nic. Národní památkový ústav je silně působící organizace s pevně ukotvenou legislativou spadající pod Ministerstvo kultury ČR a jediným řešením je novelizace a zmírnění stávajících zákonů v oblasti zásahu do architektury jednotlivých farností, coby kulturních památek.

3.3 Vlastní podněty k diskusi

Po shrnutí a zjištění v jakých oblastech farnosti smýšlejí environmentálně a v jakých ne, jsem přemýšlela nad nejhůře umístěnými kategoriemi v tomto výzkumu v souvislosti s podněty, které bych mohla k případnému rozvoji tohoto myšlení nabídnout já.

Myslím si, že v oblasti zájmu a propagace environmentálního myšlení se vyplatí „zainvestovat“ do mládeže a vytvořit kvalitní medializaci. Farní časopisy jsou určitě skvělá věc, ale co zkusit vytvářet pravidelné příspěvky na sociálních sítích? Vytvoření např. instagramového profilu, na kterém by se, mimo jiné, mohla diskutovat environmentální témata, propagovat různé dobročinné sbírky, vytvářet ankety a pozvánky, přidávat fotografie z již uskutečněných akcí a spousty dalších audiovizuálních podnětů by mohlo oslovit zejména mladé lidi, ale nejen ty. Sociální síť a internet jsou dnes, řekla bych, denní chleba mnoha lidí a stávají se pro některé z nich jediným informačním zdrojem, tak proč toho nevyužít? Je to dynamické, je to moderní. Fantazii se meze nekladou, možná by nebylo od věci do této „instagramové správy“ zapojit i některé mladé příslušníky farní komunity, domnívám se, že by se pak informace lépe šířily a vizuálně by příspěvky odpovídaly dnešním trendům, což je pro mladé lákavým aspektem. Neustále zde zmiňuji mladou generaci, vysvětlím proč. Běžný adolescent tráví ve virtuálním světě významnou část svého času a obsah, kterému se v něm věnuje a sleduje na něj má bezpochyby patřičný vliv a jistým způsobem formuje jeho myšlení. Kdyby se environmentální tematika, byť farností pouze sdílená od ostatních uživatelů platformy, dostala takhle blízko k mládeži, mohla by pozitivně ovlivnit jejich smýšlení v této problematice. A na koho jiného cílit než na mladé lidi? Environmentální témata se jich dotýkají, z hlediska perspektivy do budoucna, nejvíce.

⁸⁷ DRÁPAL, M. *Smysl akce "Do kostela na kole"* [online]. Do kostela na kole. [cit. 10.03.2023]. Dostupné z: <http://www.dokostelanakole.cz>

V oblasti dopravy si dokážu představit, že by měli faráři MHD, autobusovou a jinou hromadnou dopravu za zvýhodněné jízdné či zcela zdarma, aby nebyli závislí výhradně na dopravě automobilem a snížili tak svou uhlíkovou stopu. Bohužel toto rozhodnutí není na mně, ani na samotných farnostech, nýbrž na konkrétních úřadech a zastupitelstvech, které by musely tento návrh schválit.

3.4 Shrnutí

Na základě výsledků dotazníkového šetření a této diskuse mohu odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, a to sice, že v životě farnosti se environmentální myšlení objevuje, ale spíše okrajově. Mohu odpovědět i na první dílčí výzkumnou otázku, když konstatuji, že v tomto výzkumu se environmentální myšlení projevilo nejvíce v oblasti spotřeby energie, vody a nakládání s odpady, nejméně pak v oblasti dopravy a propagace tohoto myšlení formou dobročinných a dobrovolnických akcí. Mohu odpovědět i na druhou dílčí výzkumnou otázku, poněvadž se nedostatek finančních prostředků a přílišné omezení činnosti ze strany NPÚ ukázaly jako ústřední faktory, které mají na environmentální myšlení v životě farnosti negativní dopad. Kdyby měly farnosti pro své plány více financí a méně omezení, určitě by jejich environmentální činnost i smýšlení byly výraznější.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda a do jaké míry se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení. Z výsledků ve výzkumu je patrné, že se v životě farnosti environmentální myšlení objevuje, ale v mnoha z nich se jeví spíše jako okrajové téma. Na základě zjištěných dat z dotazníkového šetření se mi podařilo zjistit, v jakých oblastech se toto myšlení v životě farnosti projevilo nejvíce a v jakých nejméně. Nejvíce proenvironmentální a uvědomělé byly farnosti v oblasti spotřeby energie, vody a nakládání s odpady. Nejméně pak v oblasti dopravy a propagace tohoto myšlení formou dobročinných a dobrovolnických akcí. Jako dva nejvíce negativní faktory mající dopad na ovlivňování environmentální myšlení ve farnostech se ukázaly nedostatek finančních prostředků a přílišné omezení činnosti ze strany NPÚ, na které farnosti často narážejí při pokusech o rekonstrukci svých budov, zejména pak kostelů.

Teoretická část práce posloužila při vymezování pojmů a tématu práce. Podařilo se mi vymezit definici pojmu environmentální myšlení, popsat jeho projevy vedoucí k environmentálně odpovědnému chování i vzdělávací formy, které se v této oblasti nabízejí, především pak environmentální výchovu. Také jsem vymezila definici pojmu farnost i s jejími třemi úkoly – zvěstovatelského, posvěcujícího a řídicího poslání. Stručně jsem popsala, jak se farnosti dělí do diecézí, děkanátů a vikariátů a přiblížila jsem význam pojmu katecheze a náboženská výchova. Představila jsem ekologickou krizi a problémy, s kterými se v důsledku krize potýkáme. Dále jsem nastínila vývoj ekologického hnutí, jakožto důležité součásti reakce na ekologickou krizi ve veřejném prostoru a pak jsem stručně popsala poslání strategických dokumentů, které reagují na ekologickou krizi v politickém světě. Třetí kapitolou jsem popsala výzvu k ekologické konverzi ze strany církve celkem z pěti hledisek. Nejprve z biblického pohledu, poté v pojetí sv. Františka z Assisi, očima předchozích a současného papeže Františka skrze jeho encykliku *Laudato si'*. Dvě poslední výzvy se věnují konkrétní iniciativě křesťanů na našem území – katolickému hnutí *Žít Laudato si'* a České křesťanské environmentální síti.

V praktické části jsem se věnovala výzkumu. Prostřednictvím dotazníkem zjištěných a analyzovaných dat celkem od 100 respondentů jsem se snažila získat odpověď na definovaný výzkumný problém. Zjištěná a popsaná data, která jsem rozdělila do šesti kategorií, jsem reflektovala v diskusi, kde jsem shrnula výsledky každého z šesti témat a pojednávala o nich zvlášť, přičemž jsem se v závěru diskuse snažila o přínos vlastních podnětů, zejména v kategoriích, které z výzkumu vyšly nejhůře – v dopravě a propagaci environmentálního myšlení.

Myslím si, že tyto dvě oblasti mají velký potenciál, především pak propagace, ve které jsem podněcovala „zainvestovat“ do mládeže a vytvořit kvalitní medializaci. To je z mého pohledu, jak jsem již zmiňovala v diskusi, např. vytvoření instagramového profilu, kde by se mohla environmentální témata diskutovat, propagovat různé dobročinné sbírky a akce, vytvářet pozvánky, přidávat fotografie a šířit videa z již uplynulých akcí. Tyto audiovizuální podněty by mohly oslovit zejména mladé lidi, protože sociální sítě a internet se dnes stávají pro mnohé z nich jediným informačním zdrojem. Začleněním a pověřením konkrétních adolescentů ve farní komunitě správci tohoto instagramového profilu by mohlo vést k lepšímu šíření informací a větší osvětě mezi jejich vrstevníky. Environmentální témata se totiž mladé generace budou v budoucnu dotýkat nejvíce. V oblasti dopravy jsem navrhovala zvýhodnit MHD, autobusovou a jinou hromadnou dopravu pro faráře zlevněným jízdným či ji ponechat

zcela zdarma. Bohužel toto rozhodnutí nestojí na samotných farnostech, nýbrž na konkrétních úřadech a zastupitelstvech, které by musely tento návrh schválit.

Tvorba bakalářské práce mi při studiu literatury opět připomněla, že zaměřovat se na důsledky není řešení. Musíme svoje úsilí investovat do odstranění příčin těchto důsledků, a to začíná především změnou každého člověka nejprve u sebe samotného. Výzkumná část ukázala, že je v čem se zdokonalovat. Práce rozšířila můj celkový vhled do daného tématu a propojila mé dosavadní i nově získané poznatky z environmentální oblasti a zasadila je do ekumenického podtextu. Věřím, že vyhodnocení poznatků vyplývajících z výzkumu by mohlo přispět k zamyšlení se nad problematikou šetrnosti k životnímu prostředí a šíření její osvěty nejen v církevních obcích, ale i ve veřejném prostoru.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BEČVÁŘOVÁ, I., SOLOSHYCH I. A. Metodologie environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. ISBN 978-80-87472-45-3.

Bible česká: Dle obecného znění latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917.

ČINČERA, J. *Environmentální výchova: efektivní strategie.* Praha: Agentura Koniklec, 2013. ISBN 978-80-904141-1-2.

ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.

FRANTIŠEK. *Laudato si': Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015.* Praha: Paulínky, 2015. ISBN 978-80-7450-187-6.

FRANTIŠEK. *Querida Amazonia: Milovaná Amazonie: posynodální apoštolská exhortace: 2. února 2020.* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2020. ISBN neuvedeno.

GÓRECKI, E. *Církev se uskutečňuje ve farnosti: kanonicko-pastorační příručka pro duchovní a laiky.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. ISBN neuvedeno.

HAVEL, M. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Arnika – program Toxické látky a odpady, 2013. ISBN 978-80-87651-04-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání.* Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník.* Praha: Portál, 2001, s. 96. ISBN 80-7178-535-0.

KARCZUBOVÁ, L. *Teologie a ekologie. 2. dopl. vyd.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2018. ISBN 978-80-7412-312-2.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vyd. s věc. rejstř. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

KOLÁŘSKÝ, R. *Filosofický význam současné ekologické krize.* Praha: Filosofía, 2011. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-361-2.

KVASNIČKOVÁ, D. *Základy biologie a ekologie: pro základní a střední školy*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Fortuna, 2013. ISBN 978-80-7373-120-5.

MÁCHAL, A., HUSTÁK, J. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 2., upr. a dopl. vyd. Brno: Rezekvítek, 1997. ISBN 80-86626-08-0.

Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech: sborník druhé vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 13.-14. září 2007 Teologickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a katechetickou sekcí České biskupské konference. Praha: Tomáš Halama, 2007. ISBN 978-80-87082-04-1.

NOVÁK, A. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ J. a WALTEROVÁ E. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ŘEHULKA, E, ed. *Škola a zdraví pro 21. století, 2010: výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5451-6.

SCHLENZE, J. E. *Dějiny litoměřického biskupství a diecéze, díl I – Dějiny založení biskupství litoměřického*. Varnsdorf: Svaz německého katolického duchovenstva v Čechách, 1912. ISBN neuvedeno.

SLÁDEK, K. *Ekologická spiritualita a etika*. Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON, 2019. ISBN 978-80-7553-696-9.

STAHEL, S. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Arch-polygrafické práce, 2012, ISBN 978-80-905268-0-8.

ŠMAJS, J. *Filosofie – obrat k Zemi: evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Praha: Academia, 2008, ISBN 978-80-200-1639-3.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

WILSON-POWELL, G. *Jak žít ekologicky? Zelená řešení pro svět po pandemii*. Praha: Barcz&Conrad Books, 2020. ISBN 978-80-270-8669-6.

ZASADIL, P. *Ptačí budky a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 2001. ISBN 80-902654-3-X.

Elektronické zdroje

Biblické texty o stvoření a vztah teologie a přírodních věd [online]. [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://is.muni.cz>.

Děkanát a vikariát [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2023 [cit. 04.03.2023]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org>.

Diecéze [online]. Česká biskupská konference, 2022 [cit. 04.03.2023]. Dostupné z: <https://cbk.cirkev.cz>.

DRÁPAL, M. *Smysl akce "Do kostela na kole"* [online]. Do kostela na kole. [cit. 10.03.2023]. Dostupné z: <http://www.dokostelanakole.cz>

Environmentální vzdělávání a poradenství [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2020 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>.

Implementace Agendy 2030 [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2016. [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>.

POSPÍŠILOVÁ, L. *Svatý František z Assisi* [online]. Institut františkánských studií. [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://frantiskanstvi.cz>

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025 [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2016 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>.

Strategický rámec Česká republika 2030 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj, 2017 [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz>.

Žít Laudato si' [online]. Žít Laudato si' Česká republika [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: <https://www.zitlaudatosi.cz>

Seznam zkratek

°C	stupeň Celsia
Agenda 2030	Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj
aj.	a jiné
CIC	Kodex kanonického práva (Codex Iurus Canonici)
cit.	citováno
CO ₂	oxid uhličitý
č.	číslo
ČKES	Česká křesťanská environmentální síť
ČR	Česká republika
ČR 2030	Strategický rámec Česká republika 2030
ČSOP	Český svaz ochránců přírody
EP	environmentální poradenství
EVVO	environmentální výchova, vzdělávání a osvěta
IUCN	Mezinárodní unie ochránců přírody (the International Union for Conservation of Nature)
kg	kilogram
LED	elektroluminiscenční dioda (Light-Emitting Diode)
m ²	metr čtvereční
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals)
MHD	městská hromadná doprava
MWh	megawatthodina
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
např.	například
NPÚ	Národní památkový ústav
OSN	Organizace spojených národů
PET	polyethylentereftalát
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals)
tj.	to jest
tzv.	takzvaně
WC	toaleta (Water Closet)

Seznam příloh

- Příloha I: 17 cílů udržitelného rozvoje
Příloha II: Modlitba za naši Zemi
Příloha III: Modlitba křesťanů a celého stvoření
Příloha IV: Píseň bratra Slunce
Příloha V: Otázky dotazníku

Přílohy

Příloha I: 17 cílů udržitelného rozvoje

Zdroj: Implementace Agendy 2030 [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2016.
Dostupné z: <https://www.mzp.cz>

Příloha II: Modlitba za naši Zemi

Všemohoucí Bože,
přítomný v celém vesmíru
i v tom nejmenším ze svých tvorů,
ty zahrnuješ svojí něhou
všechno, co existuje,
vlej nám sílu své lásky,
abychom pečovali
o život a krásu.
Zaplav nás pokojem,
abychom žili jako bratři a sestry
a nikomu neškodili.
Bože chudých, pomáhej nám
vysvobozovat opuštěné a zapomenuté této země,
kteří mají v tvých očích tak velkou hodnotu.
Uzdrav náš život,
abychom chránili svět a nedrancovali ho,
abychom rozsévali krásu a neznečištění a zkázu.
Dotkni se srdcí těch,
kdo hledají pouze výhody na úkor chudých země.
Nauč nás objevovat hodnotu každé věci,
s úžasem kontemplovat a uznávat,
že jsme na své cestě k tvému nekonečnému světlu
hluboce sjednoceni se všemi tvory.
Děkujeme ti, že jsi s námi po všechny dny.
Prosíme tě, posiluj nás
v našem úsilí o spravedlnost, lásku a mír.

Zdroj: FRANTIŠEK. *Laudato si': Bud' pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015. ISBN 978-80-7450-187-6.

Příloha III: Modlitba křesťanů a celého stvoření

Chválíme tě, Otče, se všemi tvými tvory,
kteří vyšli z tvé mocné ruky.

Jsou tvoji a plní tvé přítomnosti a něhy.
Buď pochválen!

Synu Boží, Ježíši,
tebou byly stvořeny všechny věci.
Přijal jsi podobu v Mariině mateřském lůně,
stal ses součástí této země
a díval ses na tento svět lidskýma očima.
Nyní jsi živý v každém tvorů
slávou svého vzkříšení.
Buď pochválen!

Duchu Svatý, jenž svým světlem
směřuješ tento svět do Otcovy lásky
a provázíš sténání stvoření,
i ty žiješ v našich srdcích,
abys nás vedl k dobru.
Buď pochválen!

Pane, Bože Trojjediný,
úžasné společenství nekonečné lásky,
nauč nás o tobě rozjímat
v kráse veškerenstva,
kde všechno mluví o tobě.
Probud' naši chválu a naši vděčnost
za každou bytost, kterou jsi stvořil.
Daruj nám milost, abychom se cítili vnitřně spojeni
se vším, co existuje.
Bože lásky, ukaž nám naše místo
na tomto světě,
kde jsme nástroji tvé lásky
vůči všem bytostem této země,
protože ani jedna z nich není tebou zapomenuta.
Osviť ty, kdo vládnou mocí a penězi,
aby neupadali do hříchu lhostejnosti,
milovali obecné dobro, podporovali slabé,
a pečovali o svět, který obýváme.
Chudí i země křičí:
Pane, ujmí se nás svojí mocí a svým světlem,
chraň každý život
a připravuj mu lepší budoucnost,
aby přišlo tvoje království
spravedlnosti, pokoje, lásky a krásy.
Buď pochválen!
Amen.

Zdroj: FRANTIŠEK. *Laudato si': Buď pochválen: encyklika o péči o společný domov: 24. května 2015*. Praha: Paulínky, 2015. ISBN 978-80-7450-187-6.

Příloha IV: Píseň bratra Slunce

Nejvyšší, všemocný, dobrý Pane,
tobě buď chvála, sláva, čest a všechno dobrořečení.
Patří tobě jedinému, Nejvyšší,
a žádný člověk není hoden vyslovit tvé jméno.
Ať tě chválí, můj Pane, všechno, co jsi stvořil,
zvláště pak bratr slunce,
neboť on je den a dává nám světlo,
je krásný a září velkým leskem,
vždyť je, Nejvyšší, tvým obrazem.
Ať tě chválí, můj Pane, sestra luna a hvězdy,
stvořils je na nebi jasné, vzácné a pěkné.
Ať tě chválí, můj Pane, bratr vítr
a vzduch i oblaka, jasná obloha i každé počasí,
kterým živíš své tvory.
Ať tě chválí, můj Pane, sestra voda,
která je velmi užitečná, pokorná, vzácná a čistá.
Ať tě chválí, můj Pane, bratr oheň, kterým osvětluješ noc,
a on je pěkný, příjemný, mocný a silný.
Ať tě chválí, můj Pane, naše sestra matka země,
která nás živí a slouží nám
a rodí rozličné plody s pestrými květy a travu.
Ať tě chválí, můj Pane, ti, kdo odpouštějí pro tvou lásku
a snášejí nemoci a soužení.
Blaženi ti, kdo je snesou v pokoji, neboť ty,
Nejvyšší, dáš jim korunu.
Ať tě chválí, můj Pane, naše sestra smrt těla,
žádný živý člověk jí nemůže uniknout.
Běda těm, kdo zemřou v smrtelných hříších.
Blaze těm, které nalezne spojeny s tvou nejsvětější vůlí,
neboť druhá smrt jim neublíží.
Chvalte mého Pána, dobrořečte a děkujte mu
a služte mu s velikou pokorou.

Zdroj: *Františkánské prameny I*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-073-X.

Příloha V: Otázky dotazníku

1. Do jaké diecéze patří vaše farnost?
2. Jak moc je pro vaši farnost důležité řešení environmentálních otázek?
3. Pořádáte ve vaší farnosti dobrovolnické akce vedoucí ke zlepšení životního prostředí nebo se jich účastníte? Pokud ano, napište, o jaké akce se jedná.
4. Integrujete ve vaší farnosti péči o životní prostředí a ekologickou spravedlnost do náboženské výuky? Pokud ano, napište prostřednictvím čeho.
5. Vydáváte ve vaší farnosti farní časopis? Pokud ano, propagujete v něm téma životního prostředí a ekologické spravedlnosti?
6. Pořádá vaše farnost bleší trhy a burzy (hraček, oblečení a jiných použitých věcí)?
7. Pořádala někdy vaše farnost sbírku na environmentální projekty? Pokud ano, napište, jaký projekt na základě této sbírky vzniknul, anebo brzy vznikne.
8. Má vaše farnost certifikaci „farnost šetrná k životnímu prostředí“ udělovanou sdružením ČKES nebo se tuto certifikaci snaží získat?
9. Jaký energetický zdroj využíváte pro vytápění budov ve vaší farnosti?
10. Když budovy ve vaší farnosti vytápíte, máte stanovou maximální teplotu pro vytápění obytných prostor?
11. Jaký způsob větrání ve vaší farnosti preferujete?
12. Jsou spotřebiče ve vaší farnosti energeticky úsporné?
13. Využíváte ve vaší farnosti energeticky úsporné lineární zářivky, LED osvětlení či kompaktní zářivky?
14. Jakým způsobem ve vaší farnosti myjete nádobí?
15. Disponujete ve vaší farnosti možností duálního splachování WC?
16. Jaký zdroj vody ve vaší farnosti využíváte k zavlažování venkovních prostor?
17. Používáte ve vaší farnosti k zimnímu úklidu sněhu a náledí posypovou sůl?
18. Používáte ve vaší farnosti chemické prostředky na hubení plevelů či škůdců (herbicidy, pesticidy, insekticidy)?
19. Třídíte a předáváte ve vaší farnosti starý papír, sklo, kovy, plasty a další lokálně separované odpady k recyklaci?
20. Kompostujete ve vaší farnosti drobný organický odpad na vlastním či veřejném kompostu?
21. Máte v okolí své farnosti umístěné budky pro ptáky a netopýry či domečky pro hmyz?
22. Využíváte část pozemku ve vaší farnosti pro obhospodařování (pěstování plodin, chov zvířat)?
23. Jaký dopravní prostředek ve vaší farnosti nejčastěji využíváte k dopravě?
24. Napadají vás k tomuto tématu nějaké další podněty užitečné pro rozvoj environmentálního myšlení v životě farnosti, které zde ještě nezazněly a rádi byste se o myšlenku podělili?

Abstrakt

CHMARSKÁ, Z. *Obraz environmentálního myšlení v životě farnosti a podněty pro jeho rozvoj*. České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Cyril Havel, Dr. theol.

Klíčová slova: environmentální myšlení, environmentální vzdělávání, farnost, katechismus, ekologická krize, životní prostředí, strategické dokumenty, ekologická konverze, *Laudato si'*

Práce se zabývá environmentálním myšlením v životě farností a podněty pro jeho rozvoj. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy týkající se problematiky environmentálního myšlení a farnosti a definuje jejich vzájemný vztah. Stručně popisuje ekologickou krizi a výzvu k ekologické konverzi z veřejné, politické i církevní iniciativy. Praktická část práce představuje kvantitativní výzkum využívající metodu dotazníkového šetření s cílem přiblížit praktické projevy environmentálního myšlení v životech farností. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda a do jaké míry se v životě farnosti objevuje environmentální myšlení. Popsat v jakých oblastech se objevuje nejčastěji a jaké negativní faktory na něj mají největší dopad.

Abstract

The image of environmental thinking in the life of the parish and the stimuli for its development.

The bachelor thesis deals with the environmental thinking in the life of parish and the stimuli for its development. The theoretic part defines basic concepts related to the issue of environmental thinking and the parish and defines their mutual relationship. It briefly describes the ecological crisis and the call for ecological conversion from public, political and church initiatives. The practical part presents the quantitative research using the method of questionnaire survey. The aim of this research was to elucidate the practical reflections of environmental thinking in the parish's lives. The main focus of the bachelor thesis was to find how much environmental thinking appears in the life of the parish and describe in which areas it appears most often and which negative factors have the greatest impact on it.

The key words: environmental thinking, environmental education, parish, catechism, ecological crisis, environment, strategic documents, ecological conversion, Laudato si'